

Neuengamme

Bulletin

Onder auspiciën van de Stichting Vriendenkring Neuengamme

september 2015

COLOFON

Het Neuengamme Bulletin is een uitgave van:
STICHTING VRIENDENKRING NEUENGAMME

Ere-voorzitter(s): Joop van Vonderen †
: Afko Schoonbeek

BESTUUR:

Voorzitter:

Martine Letterie

Het Jebbink 55, 7251 BK Vorden

☎ 0575-552458

✉ info@martineletterie.nl

Secretaris en archiefbeheer:

G. Assies

Braambergerhout 42, 3845 HH Harderwijk

☎ 034 1881985

✉ secretariaat@vriendenkringneuengamme.nl

Penningmeester:

Renzo de Muijnck

Poolsterstraat 19, 4356 BV Oostkapelle

☎ 0118-581663

✉ penningmeester@vriendenkringneuengamme.nl

Bankrekening: IBAN: NL98 RBRB 0850 0887 12

t.n.v. Stichting Vriendenkring Neuengamme

Algemene bestuursleden:

Nicole Duijkers

Arend Hulshof

Ronald te Loo

Contactpersoon nabestaanden:

Sietse Geertsema (informatie nabestaanden)

Bieleveldlaan 33, 7906 HR Hoogeveen

Telefoon: 0528-269475

E-mail: spgeertsema@hetnet.nl

REDACTIE NEUENGAMME BULLETIN:

Voorzitter:

Ronald te Loo

's Gravendijkwal 73n, 3021 EE Rotterdam

✉ bulletin@vriendenkringneuengamme.nl

☎ 06-53368441

Redactieleden:

Wil van den Elzen

Jan de Muijnck

Ard-Jan de Muijnck

FOTO'S EN AFBEELDINGEN IN DIT NUMMER:

Greetje Boer, Vital Craeninx, Wil en Diny van den Elzen,

Trijnko en Hillie de Groot-Borne, Willie Kat,

Jan de Muijnck, KZ-Neuengamme, Robin de Puij,

Edwin Vrielink

WEBSITE:

www.vriendenkringneuengamme.nl

Websitebeheer en beeldredacteur:

Arend Hulshof

✉ website@vriendenkringneuengamme.nl

DRUKKER:

Drukkerij Verloop

Ohmweg 31, 2952 BD Alblasterdam

☎ 078-6918299

✉ info@verloop.nl

Inhoudsopgave

ARTIKEL DOOR:	BLZ.
Martine Letterie: <i>Van de voorzitter</i>	3
Edwin Vrieling: <i>De val van een regime en de herinnering aan een tijd</i>	4
V-fonds ondersteunt de herdenkingsreis 2015	8
Oproep van de Penningmeester	8
In memoriam: Hilbertus Mattheus Roffel : Victor Malbecq	9
Ellen de Visser: <i>De laatste ooggetuigen</i>	11
Sybrand Buma: <i>70^e herdenking bevrijding concentratiekamp Neuengamme</i>	14
Vital Craeninx: <i>Herdenking Meensel-Kiezegem</i>	16
Susanne de Backer: <i>De oorlogsjaren 1940-1945 Interview met Piet Kats (mei 1989)</i>	18
Opdat wij niet vergeten: <i>Uit het dagboek van Piet Kats</i>	21
Trijnko en Hillie de Groot Borne: <i>Educatieve reis 2015</i>	24
René Taselaar: <i>Post uit concentratiekamp Neuengamme</i>	29
Greetje Boer: <i>Kars Boer, oorlogsslachtoffer</i>	33
Ina Stabergh: <i>gedicht 'Een naam naast de rails'</i>	36
Wiel Beijer: <i>het verdriet van Welten</i>	37
Oproepen:	39
Wil van den Elzen: <i>Boekbeschrijvingen:</i>	42
Programma contactdag 31-10-2015	43

Bij de omslagfoto:

Oud-gevangenen van KZ-Neuengamme Hilbert Roffel (*midden*), Wim Alosery (*rechts*) en Remco Muis een kleinzoon van laatstgenoemde (*links*) tijdens de kranslegging bij het monument op de herdenkingsplaats van KZ-Neuengamme, ter gelegenheid van de 70^e herdenking van het einde van de Tweede Wereldoorlog.

Op 21 juni 2015 overleed Hilbert Roffel op 95 jarige leeftijd, ruim een maand na de kranslegging.

Op pagina 9 leest u een in memoriam.

Martine Letterie
Voorzitter Stichting Vriendenkring Neuengamme

Lieve vriendinnen en vrienden,

Afgelopen voorjaar was onze vriendenkring goed vertegenwoordigd bij twee bijzondere herdenkingen. Het was dit jaar zeventig jaar geleden dat de schepen Cap Arcona en de Thielbeck getorpedeerd werden door Britse piloten. Zevenduizend mensen stierven daarbij een verschrikkelijke dood.

Op 3 mei jl. voer een aantal schepen met nabestaanden uit alle landen naar de plaats in de Lübecker Bocht waar de ramp plaatsvond. Wim Alosery, de enige Nederlandse overlevende van die ramp, legde een krans namens de vriendenkring op het water.

De dag erna waren we met zo'n tachtig vrienden van onze kring aanwezig bij de 4 meiherdenking in de Gedenkstätte Neuengamme. De meest persoonlijke en daardoor de meest indrukwekkende toespraak was van Sybrand van Haersma Buma, fractievoorzitter van het CDA en kleinzoon van een slachtoffer van Neuengamme.

Tijdens de reis vertelde oud-gevangene Hilbert Roffel op een bijeenkomst in ons hotel voor het eerst publiek over zijn ervaringen in de verschillende kampen. Het was buitengewoon indrukwekkend. We wisten toen nog niet, dat het Hilberts laatste reis zou zijn. Hij overleed nog geen maand later. Verderop in het bulletin leest u een *In memoriam*.

Er zijn steeds minder mensen die uit eigen ervaring over het concentratiekamp Neuengamme kunnen vertellen. Het blijft onverminderd belangrijk dat de verschrikkelijke gebeurtenissen daar niet vergeten worden. Daarom zal de vriendenkring ze zo breed mogelijk onder de aandacht blijven brengen.

Wij hopen u te mogen verwelkomen op de contactdag op 31 oktober. We hopen dat weer een boeiend programma hebben en we verheugen ons erop u weer te zien!

Martine Letterie

**De jaarlijkse contactdag van de Vriendenkring Neuengamme zal plaatsvinden op:
ZATERDAG 31 OKTOBER 2015**

Locatie

Hotel Dennenhoeve, Elspeterweg 14, 8071 PA Nunspeet, (tel. 0341-260106)

De kosten zijn € 25,00 per persoon.

Minderjarige kinderen van onze donateurs betalen € 12,50.

Er is geen gelegenheid om te pinnen.

Zo mogelijk met gepast geld te betalen.

Opgeven: secretariaat@vriendenkringneuengamme.nl

Programma is te vinden op pagina 43 van dit bulletin
en

www.vriendenkringneuengamme.nl

Bereikbaarheid:

Met de auto: A28, Afslag 14

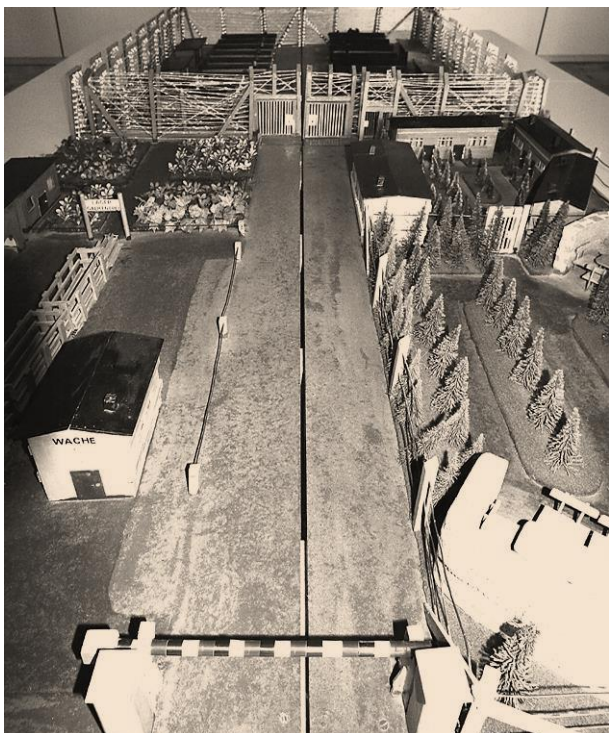
Het hotel beschikt over ruime parkeergelegenheid.

DE VAL VAN EEN REGIME EN DE HERINNERING AAN EEN TIJD

Tekst en foto's Edwin Vrielink

Een reis naar KZ Neuengamme in 2015: 70 jaar vrijheid.

Een meer symbolische start van deze herdenkingsreis dan Esterwegen is niet mogelijk. Niet alleen is het recent geopende museum een toonbeeld van moderne architectuur, het geeft ook een duidelijk beeld van het ontstaan van het systeem "concentratiekampen". Esterwegen was een van de eerste plaatsen waar Nazi Duitsland zijn tegenstanders van het regime wilde heropvoeden. Duizenden Duitse communisten en socialisten werden hier opgesloten en getraind om zich als goede Duitsers te gedragen.

Maquette kamp Esterwegen

In een overzichtelijke tentoonstelling wordt de ontwikkeling van deze periode uiteengezet: van heropvoed kamp tot strafkamp tot concentratiekamp.

Indrukwekkend is de wand met foto's van oud gevangenen die in een van de veertien kampen hebben gezeten die dit museum vertegenwoordigt, hebben gezeten. Niet alleen foto's van overledenen die de hoogste tol hebben betaald van het Nazi regime, maar ook van mensen die deze kampen hebben overleefd en de zware opdracht hadden hun ervaringen aan deze zwarte periode voor de rest van hun leven mee te dragen.

Fotowand met gevangenen van Kamp Esterwegen

Esterwegen: het land van de Moorsoldaten

Eenmaal buiten straalt de natuur me tegemoet. Een strak blauwe lucht zorgt voor een idyllische sfeer. Het is in deze omstandigheden moeilijk voor te stellen wat zich hier zeventig jaar geleden heeft afgespeeld. Een metalen weg leidt naar het midden van het voormalige kamp. De roestkleur van het pad als symbool van de vergankelijkheid van de natuur en de geschiedenis: het vergaat wel maar het blijft zichtbaar.

Waar ooit de dood heerste in de barakken, groeien nu bomen tot aan de hemel. De ruimte om deze oude barakken heen, is bezaaid met donkergrijze stenen die een gepaste afstand creëren. Witte borden aan de rand van het pad zijn de storende kleur in het geheel. Het zijn de informatieborden waarop een foto uit de tijd van het kamp staat met soms even storende verhalen. Terwijl de voorzitter Martine Letterie een krans legt bij de lange gedenkmuur kijk ik van een afstandje langs deze gedenkplaats. In het achterliggende weiland staan twee schutterstorens voor de jacht op herten in het najaar. Het kamp mag dan grotendeels verwij-

derd zijn, maar de macht van de mens over anderen voel ik nog steeds aanwezig.

Een ontroerend weerzien in Ohlsdorf

De zon is al dalend als we het Nederlandse ereveld op de begraafplaats Ohlsdorf in Hamburg betreden. Met een gepaste tred loop ik over de paden die door dit deel van het park lopen.

Nederlands ereveld op begraafplaats Ohlsdorf

Ondanks dat dit de een na grootste begraafplaats ter wereld is (de grootste begraafplaats bevindt zich op een plek waar een andere recente oorlog verantwoordelijk voor is: Irak) voelt het eerder klein en knus. De graven liggen dan weer in een kring bij elkaar, dan weer nonchalant kriskras door elkaar. De erevelden zijn goed te herkennen. In rechte rijen liggen donkergrijze stenen als gedenkteken bij de Poolse graven. Gele bloemen sieren de graven aan de andere kant. Op een afstand kijk ik naar onze reisgenoten die een krans meedragen. Het is een eerbiedige processie. Na een korte toespraak wordt de krans gelegd door mevr. Te Loo en mevr. De Groot, voor allen die geen graf hebben.

Na de plechtigheid benut ik mijn tijd om enige foto's te maken. Terwijl ik inzoom op de eerste steen om een scherpe foto te maken, valt mijn oog op de naam: W. Ruiters. Zonder het te weten sta ik bij het graf van mijn oom Wolbert.

In memoriam

Waar de ervaringen van de dag het begrip concentratiekamp tastbaar maakte, bracht de heer Roffel het tot leven. Zijn verhaal over de ontberingen en ervaringen in de kampen Neuengamme en Husum-Schwesing krijgt de toehoorders op het puntje van hun stoel. Terwijl ik dit schrijf is de heer Roffel op 95 jarige leeftijd overleden. Zijn beide interviews die hij op deze dagen gaf, laten een onuitwisbare indruk achter. Niet alleen de ervaringen zelf, maar ook de manier waarop hij de interviews gaf: met een lach en een traan.

Een moment om stil van te worden

In de vroege morgen van 3 mei staat de herdenking van de ramp in de Lübeckerbocht op de planning. Op deze dag, 70 jaar geleden, bombardeerde de Engelse RAF drie schepen die hier voor anker lagen. Waarom zij tot deze daad overgingen, is tot op heden een raadsel (over 30 jaar worden de betreffende dossiers openbaar gemaakt), de gevolgen waren desastreus. Op de schepen Cap Arcona, Thielbeck en Athen waren 9000 concentratiekampgevangenen ondergebracht, waaronder mijn grootvader Gerrit Ruiters. Slechts een klein aantal van de gevangenen zou deze dag overleven. Mijn grootvader is omgekomen in het zicht van de overwinning. Het mag duidelijk zijn dat deze dag voor mij een beladen dag was. Eén doel stond mij voor ogen: een foto maken van de kranslegging door de heer Alosery. Dit omdat ik werk aan een boek over deze periode van de oorlog.

In een colonne van 7 boten voeren we naar de plaats waar de Cap Arcona slagzij had gemaakt.

Terwijl ik mijzelf een positie verschaft om dé foto te maken, dwalen mijn gedachten af. De hoorns van de boten toeteren indrukwekkend, vlaggen worden eerbiedig naar beneden gehouden.

Een roos hangt over de reling en wijst in de richting van een krans die over het water drijft. Waar ooit een zee vol bommen heerste, past nu alleen een zee vol bloemen.

Oorlog kent geen winnaars

Een andere kant van de gevolgen van de oorlog zien we als we de gedächteniskirche in Hamburg bezoeken, beter bekend als de St. Nikolai memorial.

In de restanten van deze kerk, die ooit de trots van Hamburg was, is een tentoonstelling te zien over de bombardementen die deze stad in 1943 in de as legden. In een poging van de geallieerden om de wil van de bevolking te breken, werd een plan bedacht. Systematisch werd dag na dag een deel van de stad gebombardeerd. In drie maanden tijd was er van Hamburg niet veel meer over dan rokend puin. Puin dat later moest worden opgeruimd door concentratiekampgevangenen. Zij verbleven in een van de weinige gebouwen die nog overeind stonden aan de Spaldingstrasse. Het oorspronkelijke

gebouw bestaat niet meer, maar op de plaats waar het stond, staat nu een jeugdherberg. Opvallend is wel dat ze hier een kleine tentoonstelling hebben over het kamp dat hier vroeger zat: Hamburg Hammersbrook. Bestuurslid Arend Hulshof praat ons in het kort bij over het ontstaan en belang van het kamp. De ligging naast de spoorwegen zal het belangrijkste punt zijn. Zonder dit transportsysteem was het in stand houden van de vele buitenkampen van Neuengamme onmogelijk.

Vriendenkring Neuengamme

Een persoonlijk hoogtepunt zijn de gezamenlijke avonden van deze reis. Het valt me op hoe open iedereen praat over hun ervaringen of relatie tot Neuengamme. De eerste vraag die me stevast gesteld wordt is, wat is uw relatie tot Neuengamme? Het blijkt een gouden vraag om ervaringen uit te wisselen. Waar de meeste medereizigers al bestaan uit de tweede of zelfs derde generatie na de tweede wereldoorlog, blijven de ervaringen van de eerste generatie me het meest bij. Mensen die als klein kind 's ochtends wakker werden om te ontdekken dat hun ouders 's nachts waren afgevoerd of de man die als 6 jarig jongetje boven aan de trap stond terwijl zijn vader uit huis gehaald werd. Het geeft een diepgang qua ervaring van deze reis en een toenemend besef van de wreedheid van deze periode uit onze geschiedenis.

KZ Neuengamme, 70 jaar later

Met deze achtergrond vangen we ons bezoek aan KZ Neuengamme aan. Vanwege de herdenkingsdienst in de middag is onze tijd gelimiteerd. Gelukkig weet onze begeleider Martin in vloeiend Nederlands een eerste inzicht in het reilen en zeilen van het kamp uiteen te zetten.

Vanwege de beperkte tijd besluit ik om de gezamenlijke lunch over te slaan en een deel van de

expositie te bekijken die ik bij mijn eerste bezoek aan KZ Neuengamme heb gemist. Ook toen wegens tijdgebrek. In de steenfabriek is een groot podium gebouwd waarop de herdenking plaats vind.

Ruim duizend bezoekers luisteren aandachtig naar doctor Detlef Garbe die, als directeur van de KZ –Gedenkstätte Neuengamme, met name de 54 overlevenden als eregast verwelkomt. Ter illustratie en verduidelijking van het veranderende belang van deze gedenkplaats noemt hij het aantal overlevenden dat hier 5 jaar geleden nog bij was: 600. Het mag duidelijk zijn dat het bestaansrecht van de gedenkplaats verschuift van een platform tot bezinning naar een platform tot inzicht voor de toekomst. De rede van de heer Sybrand van Haersma Buma sluit hier volledig op aan. In zijn betoog verbindt hij de ervaringen uit de tweede wereldoorlog en de emoties van de nabestaanden met de situatie die honderden families nu meemaken na de ramp met de MH17.

Monument gedenkplaats KZ-Neuengamme na de kranslegging

Na de dienst genieten we van een uitgebreid buffet, dat ons wordt aangeboden door de stad Hamburg, welke deze keer plaatsvindt in een van de gebouwen waar vroeger de munitiewerken zaten. Om 20.00 zaten we in een zaaltje bij elkaar voor de dodenherdenking. Een passender laatste avondbezinning is niet mogelijk.

Een wonderlijke ontmoeting

Op de terugweg vereren we KZ Sandbostel met een bezoek. Waar we ons in de overige kampen moesten inleven aan de hand van foto's, blijken hier enkele barakken de tand des tijds overleefd te hebben. Niet eerder werd de geschiedenis zo tastbaar als hier.

Na en korte inleiding van de heer Ehresmann krijgen we de tijd om de kleine tentoonstelling te bezoeken. Eenmaal buiten staat een dame naast me, ze glundert van blijdschap. 'Ze hebben hier informatie over mijn ooms. Ik heb nooit iets van hen geweten en nu draaien ze alles wat ze over hen hebben voor me uit'.

Na vele complimenten en felicitaties lopen we rond over het oude kamp. Na een moment van stilte nemen we een groepsfoto bij een uitgestrekt weiland. Bij het einde van de oorlog werden de vele kampen geruimd. Als gevolg van deze transporten raakten de enkele opvangkampen die nog in gebruik waren overvol. Op dit weiland werden ruim 10.000 gevangenen uit Neuengamme bijeengedreven. Zonder behuizing, eten of drinken. Alleen op dit stukje grond overleden meer dan drieduizend mensen binnen twee weken aan de ontberingen. Terwijl we ons klaarmaken voor de terugreis, komt de nog steeds glunderende dame naar ons toegelopen met tegen haar aangedrukt een centimeters dikke stapel papieren. Deze bijzondere reis heeft haar nog meer gebracht dan dat ze voor mogelijk had gehouden.

Edwin Vrieling

V-FONDS ONDERSTEUNT DE HERDENKINGSREIS VAN DE VRIENDENKRING

Het V-fonds, het Nationaal Fonds voor Vrede, Vrijheid en Veteranenzorg, heeft de afgelopen reis de verzorging van een aantal deelnemers gesubsidieerd, waardoor deelname voor hun mogelijk werd. Hieronder een toelichting op de werkzaamheden van het V-fonds. Voor meer informatie kunt u kijken op de website:

www.v-fonds.nl.

Het V-fonds zet zich in voor de erkenning en waardering van geüniformeerden die in dienst zijn van de Nederlandse overheid waar ook ter wereld. Het V-fonds wil met voorlichting, educatie en publiciteit respect en waardering van de maatschappij winnen voor alle personen die betrokken zijn geweest bij internationale vredesoperaties. Het V-fonds ondersteunt onder meer missie-gerelateerde reünies en helpt bijvoorbeeld verenigingen die activiteiten voor de vergrijzende groep veteranen langzaam willen afbouwen en zet zich in voor activiteiten gericht op de nieuwe groep 'jonge veteranen'.

Om de herinnering aan oorlog levend houden, ondersteunt het V-fonds oorlogs- en verzetsmusea en herinneringscentra. Zo draagt het V-fonds bij aan de kennis over operaties en de gevolgen ervan voor burgers en de mensen in uniform die voor vrede en veiligheid zorgen.

"Boven alles moet de bevrijding, vrijheid en vrede ook gevierd worden", zegt Ton Heerts, directeur van het V-fonds. "Tegelijkertijd moeten we die vrijheid niet voor lief nemen", vindt hij. Daarom ondersteunt het V-fonds, in het belang van de vrede, diverse projecten die de democratie, mensenrechten en de internationale rechtsorde stimuleren. "Het V-fonds wil daarmee het maatschappelijk debat over vrede en veiligheid op gang brengen en houden", aldus Heerts.

OPROEP VAN DE PENNINGMEESTER.

Ondanks het feit dat het de laatste jaren steeds minder mogelijk is om subsidie aan te vragen, was het door donaties en de extra giften tot op heden steeds weer mogelijk de activiteiten van onze Vriendenkring voort te zetten. De afgelopen jaren zijn wij er telkens in geslaagd tegen beperkte kosten contactdagen te organiseren, en lukt het ons toch nog om in 2016 weer een herdenkingsreis naar Neuengamme op de agenda te zetten. Ook treft u twee maal per jaar ons informatieve bulletin aan in uw brievenbus.

De eerste drie kwartalen van 2015 zijn (bijna) weer al voorbij. Er zijn helaas nog een groot aantal donateurs waarvan wij nog geen donatie mochten ontvangen.

De financiële reserves van de Stichting zijn beperkt. Wij willen daarom de donateurs die nog geen donatie hebben overgemaakt, vriendelijk verzoeken alsnog de donatie van € 25,00 over te maken.

De donatie kan overgemaakt worden op bankrekening NL98 RBRB 0850 0887 12 t.n.v. Stichting Vriendenkring Neuengamme te Oostkapelle. Bij de overschrijving verzoeken wij u uw naam te vermelden en de tekst "donatie 2015".

Mocht u omtrent uw donatie of andere financiële zaken opmerkingen en/of vragen hebben, neem dan gerust contact met mij op:

telefoon: 06-10563474 of E-mail:

penningmeester@vriendenkringneuengamme.nl.

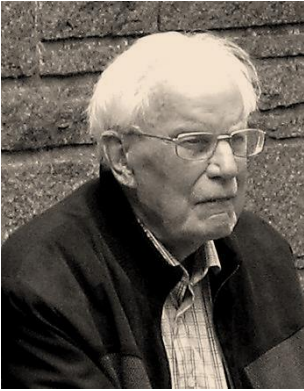
Weet u nog familie en/of anderen die nog geen donateur van de Stichting zijn, maar hiervoor wel interesse (zouden kunnen) hebben? Vraag hen dan donateur te worden! Zij ontvangen dan ook twee maal per jaar ons informatieve Neuengamme Bulletin.

Hartelijke groet,

Renzo de Muijnck, penningmeester.

IN MEMORIAM

HILBERT ROFFEL, * 24-05-1920 † 21-06-2015.

Op 21 juni overleed onze vriend Hilbert Roffel, op 95 jarige leeftijd.

Hij was een van de oud-gevangenen van het concentratiekamp Neuengamme.

Omdat hij als tuinman een deel van het jaar geen werk had, werd

hij in de loop van de Tweede Wereldoorlog verplicht te werk gesteld in Duitsland. Hij vertrok naar Bingen, in eerste instantie samen met zijn meisje. Ze trouwden na een jaar, en vervolgens werkte hij er nog een half jaar alleen. Toen hij weer met verlof naar huis mocht, keerde hij niet terug. Hij wilde bij zijn vrouw blijven, maar -zoals hij in een interview voor het boek *Nederlanders in Neuengamme* in 2001 zei: 'ook om de politiek, want de mensen waren bang dat de woorden met de wind mee waaiden, ook als je erover sprak met de hoofden dicht bij elkaar.'

Hij dook samen met zijn vrouw onder bij zijn schoonmoeder aan de Coehoornsingel in Groningen. Hij was zoals hij zelf zei, een echte knutselaar, dus hij timmerde graag wat. De burenslieden 's middags en hadden hem gevraagd dan stil te zijn.

Op 19 augustus 1944 hield hij zich daar keurig aan, maar iemand anders probeerde die middag een gat in een pan te dichten. De eerder genoemde burenslieden, NSB'ers, gaven Hilbert aan. Duitse militairen doorzochten de woning en Hilbert werd meegenomen. Hij zat een paar dagen vast op het politiebureau op het Martiniekerkhof, vervolgens een paar dagen in kamp Erika bij Ommen en vervolgens kwam hij in Kamp Amersfoort terecht. Op 9 september ging hij op transport naar Neuengamme.

Een paar weken na aankomst moest Hilbert opnieuw op transport naar Husum, een van de meest verschrikkelijke buitenkampen van Neuengamme. De gevangenen moesten daar tankvallen graven voor de zogenaamde Friesen Wall, een verdedigingslinie langs de Duitse Noord-

zeekust. De nazi's waren bang dat de geallieerden langs die weg zouden kunnen aanvallen.

De omstandigheden waren verschrikkelijk, zowel tijdens het werk als in de barakken. In drie maanden tijd overleden 1500 van de 3000 gevangenen in dat kamp, en Hilbert ontsnapte op het nippertje aan de dood.

Begin december werd het kamp opgedoekt en Hilbert keerde terug naar het hoofdkamp Neuengamme. In maart 1945 moest hij daar plaats maken voor Denen, en hij werd op transport gezet naar Watenstedt, weer een ander kamp.

Op 8 april ging hij opnieuw naar transport, en dit keer zat hij een week lang in de trein, zonder eten of drinken. Tegen de tijd dat ze in Ravensbrück aankwamen, was de helft van de 3000 man van het transport overleden. Twee weken later, het was inmiddels waarschijnlijk 1 mei, moest hij opnieuw verkassen en hij kwam in Malchov terecht, een klein kamp bij een oorlogsfabriek. Daar werd hij een paar dagen later door de Russen bevrijd.

Het zou tot 1 juni 1945 duren voordat hij eindelijk weer in Groningen was.

'Je kan begrijpen dat mijn vrouw raak opkeek, toen ze me zo opeens zag. En vooral omdat ik zo mager als een brandhout was,' schreef hij zijn kameraad Piet van der Smissen, een slagerszoon uit Ettenleur die niet zou terugkeren uit de kampen.

Het leven in een concentratiekamp is voor ons, die het niet meegemaakt hebben niet voor te stellen. En wat het met iemand doet, al helemaal niet.

Hilbert was vanaf het begin betrokken bij de vriendenkring Neuengamme. De ouders van zijn overleden vriend Piet van der Smissen hadden zijn naam aan de stichting doorgegeven. Hilbert was er altijd bij, zowel op de contactdag als op onze jaarlijkse reizen, samen met zijn zoon Rudy. Hij sprak niet veel, maar dat veranderde de laatste jaren. Nu afgelopen mei heeft hij voor het eerst voor een zaal van medereizigers over zijn ervaringen verteld. Je kon een speld horen vallen.

En nu, toch vrij plotseling, is Hilbert overleden. In die jaren is er een band ontstaan, onze stichting heet met recht een vriendenkring. Wij zullen onze vriend Hilbert missen.

Namens het bestuur en alle vrienden van de vriendenkring Neuengamme condoleer ik zijn kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen nogmaals vanaf deze plaats en wens ik hen heel veel sterkte met het dragen van dit verdriet.

Martine Letterie (voorzitter)

VICTOR MALBECQ, * 22-06-1925 † 14-03-2015.

Op 14 maart van dit jaar overleed Victor Malbecq, in leven voorzitter van de Belgische Vriendenkring Neuengamme. Hieronder hebben we een korte beschrijving van zijn leven opgenomen, afkomstig uit het bulletin van de Belgische Vriendenkring.

Victor Malbecq werd op 22 juni 1925 in het Belgische Ixelles (Elsene, tweetalige deelgemeente van het Brussels hoofdstedelijk gewest).

Op school leerde hij Duits. Bij het uitbreken van de oorlog verbleef hij enkele maanden samen met zijn vader in Frankrijk. Hij werd actief in de Belgische verzetsbeweging "Milices Patriotiques".

Tijdens een samenkomst van deze groep op 12 augustus 1944 werd Victor door de Sicherheitspolizei en door Waalse SS-mannen opgepakt en naar de Brusselse gevangenis te Sint-Gillis overgebracht. Op 2 september kwam hij in het KZ Neuengamme aan. Na slechts vier dagen quarantaine werd hij in het buitenkamp Schandelah als tolk ingezet.

Later werkte hij in de keuken. Dit werk maakte het voor hem mogelijk om te overleven in Schandelah. Toen de SS het kamp ruimde, werd Victor Malbecq op 10 april 1945 naar het buitenkamp Wöbbelin verplaatst. Daar beleefde hij de slechtste dagen van zijn concentratiekamptijd. De levensomstandigheden daar waren rampzalig. Dagelijks bereikten nieuwe transporten het kamp. Er waren geen bedden, tafels noch mogelijkheid om te zitten. Maaltijden werden amper nog uitgedeeld.

Victor Malbecq werkte in het lijkencommando om toch wat soep te bemachtigen. Hij moest dagelijks tot zestig lijken naar een massagraf vervoeren, één kilometer van het kamp verwijderd. Eind april bracht hij zelfs de aanvoerder van zijn verzetsgroep, Armand Goffin, naar het massagraf.

Op 2 mei 1945 bevrijdden Amerikaanse troepen het kamp. Bij zijn terugkeer op 14 mei 1945 naar

België vond Victor zijn familie terug. Hij nam zijn ingenieur - mijnbouwstudies te Leuven weer op die hij noodgedwongen had moeten onderbreken wegens zijn gevangenschap.

Hij studeerde af in 1950 en huwde met Lucette Cloizeau. Daarna leefde hij gedurende drie jaar in Kongo (Afrika). Na zijn pensionering in 1985 engageerde Victor Malbecq zich voor de Belgische Vriendenkring van Neuengamme, waarvan hij in 1993 voorzitter werd. Een jaar geleden volgde hij Robert Pinçon op als voorzitter van de AIN.

Op 14 maart 2015 overleed V.Malbecq in Brussel. Zijn uitvaart, in de Sint- Pieter en Pauluskerk te Neder-Over-Heembeek (Brussels hoofdstedelijk gewest), op 20 maart 2015 werd massaal bijgewoond door o.a. vertegenwoordigers van verschillende vaderlandslievende verenigingen. Ook koning Filip liet zich vertegenwoordigen.

Bron: 3-maandelijks bulletin van de Belgische Vriendenkring Neuengamme

DE LAATSTE OOGGETUIGEN

Door Ellen de Visser

Het aantal Nederlanders dat de oorlog bewust heeft meegemaakt, wordt snel kleiner. Wat weten ze zich 70 jaar later nog te herinneren? En hoe heeft de oorlog de rest van hun leven bepaald?

Wim Alosery (1923) en Jan van der Liet (1926), overlevenden van concentratiekamp Neuengamme. Het is een vergeten concentratiekamp, Neuengamme. Toch kwamen hier de meeste niet-Joodse Nederlanders om het leven.

Wim Alosery en Jan van der Liet overleefden het. 'De angst, de kou, de honger, het sadisme, het is onbeschrijfelijk.'

Dankzij de moed van een Oostenrijkse gevangene zijn de namen van duizenden Neuengamme doden bewaard gebleven. Emil Zuleger was verantwoordelijk voor het Totenbuch, met daarin gegevens van alle gevangenen die in de ziekenbarak overleden. Van de SS had hij een lijst met zeven plausible doodsoorzaken gekregen, die hij lukraak noteerde.

Biljo. No.	Naam	Gebort	Dodes. No.	Todesoorzaak
10. 40005	Anders, Alvois	04. 7. 91	210	Ziekte (dysenterie)
10. 40007	Kucsmasoff, Andrey	12. 4. 91	1	Ziekte (dysenterie)
10. 40008	Balovics, Wlad	04. 3. 08	1	Complicatie (dysenterie)
10. 40012	Poljanec, Anton	04. 3. 91	1	Ziekte (dysenterie)
10. 40013	Andrija, Dymity	04. 3. 91	1	Ziekte (dysenterie)
10. 40015	Konc, Genadio	02. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40018	Jochims, James	01. 2. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40019	Malon, Alexander	01. 9. 91	07. 12. 91	Stapen (dysenterie)
10. 40020	Alpa, Delatin, Manis	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40021	Prut, Anton	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40022	Van Emen, Lambert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40023	De Kler, Jan	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40024	De Kler, Gerrit	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40025	Van Zeeveld, Benno	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40026	Van Zeeveld, Hendrik	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40027	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40028	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40029	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40030	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40031	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40032	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40033	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40034	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40035	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40036	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40037	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40038	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40039	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)
10. 40040	De Kler, Gert	01. 9. 91	1	Stapen (dysenterie)

Toen de geallieerden naderden, kreeg hij het bevel de boeken te vernietigen. Zuleger besefte dat hij cruciaal bewijs zou laten verdwijnen en besloot ze te begraven. Hij overleefde de bootramp en kon na de oorlog de Britten de boeken overhandigen.

In het proces tegen de kampeiding was hij een van de getuigen.

Als de 91-jarige Wim Alosery morgen in de Lübec-ker Bocht in Noord-Duitsland een krans in zee gooit, zal hij terugdenken aan het moment waarop hij zeventig jaar geleden de vrijheid omarmde. Hij was aangespoeld op het strand, om hem heen dreeven de lijken, kale koppies van gevangenen die hij even daarvoor nog op een overvolle boot had zien vechten voor hun leven. 'Ik heb wezenloos voor me uit staan staren. Iemand gooide een deken over me heen.' Jan van der Liet (88) is er niet bij maandag, als op het platteland vlak onder Hamburg overlevenden uit tal van landen stilstaan bij hun tijd in het concentratiekamp. 'Teruggaan? Waarom zou ik? Om al die gruwelijkheden te gedenken?'

Hij heeft het kamp niet nodig om zich de vrijheid te herinneren. Na een dodenmars van dagen brachten Russische geallieerden hem naar een landhuis aan de Plauer See. Wat hij daar voelde, zegt hij, is niet in woorden te vangen. Een warm bad, schone kleren; een uitgeteerde Hollandse jongen in een Duits tweepersoonsbed. Hij sliep 24 uur. Het was 3 mei 1945; in de spiegel herkende hij zijn eigen gezicht niet meer.

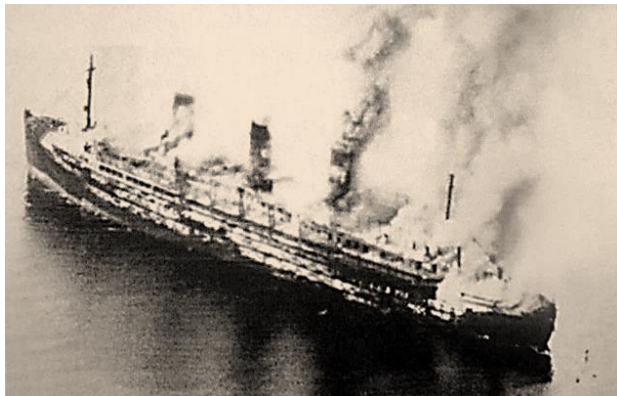
Jan van der Liet en Wim Alosery, ze kennen elkaar van ver na de oorlog, toen ze na decennia van zwijgen over hun ervaringen begonnen te vertellen. In het jaar waarin zeventig jaar bevrijding wordt herdacht, delen ze hun pijnlijke herinneringen aan het kamp waar ze negen maanden van ongekende wreedheid overleefden: Neuengamme, vlak bij Hamburg. Het is een vergeten concentratiekamp. Auschwitz is bekend, Sobibor, Bergen-Belsen, maar wie kent Neuengamme? Terwijl in dat kamp de meeste niet-Joodse Nederlanders om het leven kwamen. Door ze zo hard te laten werken en zo weinig eten te geven dat ze eraan onderdoor gingen.

Van de zeventuizend Nederlanders, voornamelijk verzetslieden, keerden er zeventien terug. Slechts een paar zijn nog in leven. Neuengamme is nooit bevrijd en dat verklaart vermoedelijk de vergetelheid. Toen de geallieerden oprukten, liet de SS de administratie vernietigen en het kamp ont-ruimen. Grote groepen werden weggevoerd naar

andere kampen, bijna achtduizend gevangenen werden op twee schepen geladen in een baai in de Oostzee.

Op 3 mei 1945 deed zich daar, in het zicht van de bevrijding, een drama voor:

Britse bommenwerpers zagen de schepen aan voor een Duits transport en vielen aan. Slechts een paar honderd gevangenen doorstonden de ramp. Wim Alosery is de enige Nederlander van de bootramp die nog leeft. Morgen brengt een boot hem naar de plek waar hij vanaf het achterdek in het water sprong.

Van der Liet ontkwam aan de bootramp door zich eind april stiekem bij een Russisch transport te voegen, waarmee hij in Bergen-Belsen terecht kwam.

Over Neuengamme vertelt hij, net als Alosery, zonder omhaal van woorden. Verbijsterende details komen in straf tempo voorbij, maar hun emoties blijven onbenoemd.

Alosery: 'Ik kan mijn eigen geschiedenis in een paar regels samenvatten, maar wat ik daar heb gevoeld, kan ik niet overdragen. De angst, de kou, de honger, het sadisme, het is onbeschrijfelijk.' Hij heeft zich er geestelijk voor afgesloten, zegt hij. 'Anders ga ik eraan onderdoor.'

Ze kwamen aan in het najaar van 1944, het kamp was toen al overvol. Alosery had de verplichte tewerkstelling in Duitsland ontlopen door onder te duiken, Van der Liet was opgepakt toen hij illegale papieren wegbracht. Hij was net klaar met de hbs, een kind nog, zegt hij: '18 jaar en nog nooit met een meisje gedanst.' De twee Nederlanders werden op transport gesteld naar Husum, een buitenkamp van Neuengamme, waar ze antitankgrachten moesten graven om de geallieerden tegen te houden. Van der Liet wijst naar buiten, naar de februarikou op het Engelse platteland, waar hij al zestig jaar woont: 'Ga maar eens in dit weer, in een dunne broek, elke dag twaalf uur lang in ijskoud water staan. Met tergende honger. Ik zag mannen mod-

der eten omdat er nog wat eten op zat. Later, in de woonkamer, vertelt hij over het allerergste: 'In het kamp legden de SS'ers de dode lichamen op een hoop, maar soms zaten daar gevangenen tussen die nog een teken van leven gaven. Die moesten wij met een voorhamer de schedel in slaan. Ik heb er niet aan meegedaan. Ik was er heel bedreven in om net te doen alsof.' Zo min mogelijk werken en niet opvallen, dat leer je snel, zegt hij: 'Je leven hangt ervan af.'

Gevangenen graven verbindingkanaal naar Dove Elbe

Alosery noemt het 'kunstjes'. Hij bood zich aan als schilder terwijl hij als slagerszoon nog nooit een kwast had vastgehouden, later kwam hij in de garage van de SS'ers terecht, waar de blikjes op de potkachel vaak nog wat eten bevatten.

Van der Liet raakte bevriend met een Deense kamparts die hem, zonder verdoving, opereerde aan twee abcessen. Zonder die ingreep zou hij zijn gestorven. De arts gunde hem een paar weken rust. Een Deense gevangene stopte hem voedsel toe uit de pakketten die hij kreeg. Het waren unieke vriendschappen, zegt Van der Liet, want iedereen vocht voor zichzelf.

De eenzaamheid heeft hen na de oorlog nooit verlaten. Toen Jan van der Liet terugkwam in Nederland, werden zijn verhalen afgedaan als overdreven. Hij zegt: 'Mensen waren klaar met de oorlog, ze wilden er niets meer over horen. Mijn ouders durfde ik er niet mee te belasten.'

Toen Wim Alosery eind mei door een legerauto werd afgezet in de Oosterparkstraat in Amsterdam, voelde hij zich leeg. 'In het kamp dacht ik: thuis schrijf ik alles op. Maar eenmaal vrij wilde ik mijn herinneringen alleen maar kwijt.'

Jarenlang had hij last van nachtmerries. 'Wim, je ligt te huilen als een wolf', zei zijn vrouw, als hij angstig en benauwd tekeerging.

Een keer is hij bij een psychiater geweest. Die wist niet hoe hem te helpen. 'Mijn vrouw kon het goed aan.'

Jan van der Liet verhuisde naar Engeland, waar hij directeur werd van een luxe-sokkenfabriek. Het heeft tien jaar geduurd voordat ik de oude was, voor zover mogelijk. Ik was mijn jeugd kwijt. Ga uit, ga dansen, zei mijn moeder dan. Maar wat moest ik daarmee? Ik ben pas op latere leeftijd getrouwd, mijn vrouw is een stuk jonger. Ik heb haar gewaar-schuwd voor de oorlogsherinneringen, gezegd dat ik af en toe depressieve momenten ken. Geeft niet, zei ze.

Na een lange zoektocht vond hij de twee Denen terug die hem door zijn kamptijd hadden gesleept, gevangene Jurgen Lind en kamparts Paul Thygesen. Hij sprak ze jaarlijks. Alleen over Neuengamme hadden ze het nauwelijks.

Pas in 2006 doorbrak hij de stilte toen de stichting vriendenkring Neuengamme hem vroeg een lezing te geven. Zeven jaar achtereen haalde hij herinneringen op. De teksten zijn gebundeld; hij laat ze nu, op aandringen van zijn vrouw, in het Engels vertalen. Dan pas zullen zijn kinderen lezen wat hun vader in de oorlog heeft meegemaakt. Hij heeft het ze nooit verteld.

Alosery begon te praten toen hij vijftien jaar geleden een andere overlevende van de bootramp ontmoette. Nu gaat hij jaarlijks naar de herdenking, om daar het lot te memoreren van een groep gevangenen die hem aan het hart ligt: de Jehova's Getuigen. In het kamp hoorde hij hoe mannen in elkaar werden geslagen omdat ze weigerden militair werk te doen en hij dacht: wat zijn dat voor mensen die hun leven riskeren voor hun geloof? Het leidde tot een levenslange fascinatie: op 91 jarige leeftijd gaat hij nog altijd langs de deuren om te prediken.

In het Gedenkhaus van Neuengamme hangen de namen van duizenden doden op lange witte doeken. Van het kamp is niet veel meer over.

Wim Alosery voelt weinig als hij terugkeert naar dat sombere platteland. 'Ik zie waar ik op appel heb gestaan, waar ik ben mishandeld, waar ik heb gewerkt, maar de ziel is uit het kamp.'

Jan van der Liet is na de oorlog gaan schilderen. Zijn Engelse cottage hangt vol met kunstwerken. Steeds dezelfde thema's: water en winterland-

schappen. De herinneringen komen altijd onverwachts. Als het buiten koud is, denkt hij terug aan de winter in Noord-Duitsland. 'Ik ken alle details nog, het kamp verlaat me nooit.'

Twee jaar geleden heeft hij bij de Dodenherdenking een krans gelegd op de Dam. Dit jaar gaat hij niet. Zijn vrijheid, zegt hij, kwam een dag eerder, op 3 mei, aan de oevers van de Plauer See. 'Ik hoef niet te herdenken, ik denk er elke dag aan.'

*Met toestemming overgenomen uit:
de Volkskrant 2 mei 2015*

70^E HERDENKING BEVRIJDING CONCENTRATIEKAMP NEUENGAMME

Herdenkingsrede door Sybrand Haersma Buma

Op 4 mei 2015 is in de klinkerwerke van KZ-Neuengamme de 70^e herdenking gehouden voor de slachtoffers die gevallen zijn in het concentratiekamp Neuengamme en in de buitenkampen daarvan.

De leider van het CDA, Sybrand van Haersma Buma, sprak als een kleinzoon van zijn grootvader, Sybrand Marinus van Haersma Buma die burgemeester van Wymbritseradeel en verzetsman was en in het concentratiekamp Neuengamme is vermoord.

Ergens in 1942 kreeg mijn grootmoeder bericht dat er een pakket voor haar klaar lag bij het postkantoor. Een bijzonderheid in oorlogstijd.

Mijn vader fietste naar de stad om het af te halen. Maar het pakket dat hij meekreeg kende hij: het was het voedselpakket dat de familie eerder aan hun vader in gevangenschap had gestuurd.

Retour afzender, adressant verdwenen, onbekend waarheen.

Mijn vader vertelde dit verhaal zestig jaar later. Het was, zo zei hij, het moment waarop hij beseftte dat hij zijn vader waarschijnlijk niet weer zou zien.

Het eerstvolgende bericht dat de familie kreeg was het overlijdensbericht uit de onbekende Duitse plaats Neuengamme. Als doodsoorzaak stond er: "cardiale Insufficienz". Hartfalen, maar wat het precies inhield wist niemand.

Mijn grootvader stierf op 11 december 1942, nog geen 39 jaar oud. Hij liet een vrouw achter en vier kinderen in de leeftijd van 2 tot 10 jaar.

Mijn grootvader, net als ik Sybrand geheten, was burgemeester in de Friese plattelandsgemeente Wymbritseradeel.

Hij was een bestuurder met een sterk verantwoordelijkheidsbesef. Al voor de oorlog wees hij fascisme en nationaal socialisme principieel af.

Na de Duitse inval in mei 1940 zette hij zijn principes om in actief verzet. Hij sprak zich openlijk uit tegen de onderdrukking en bouwde aan een ondergronds netwerk.

In de loop van 1941 werd hij opgepakt. Hij werd vastgezet in het Oranjehotel in Scheveningen. Na ruim een jaar werd hij naar het concentratiekamp

Amersfoort overgebracht. Van daaruit verdween hij in de Nacht und Nebel van Neuengamme.

Dit is het verhaal van maar één naam van de meer dan 20 000 die hier in het "Haus des Gedenkens" herdacht worden.

Eén naam, bij u niet bekend, maar iemand wiens dood onuitsprekelijk leed bracht voor zijn gezin en familie.

De ruim 20 000 namen zijn nog maar de helft van de in totaal 43 000 doden van Neuengamme. De rest stierf naamloos. En die 43 000 zijn nog maar een fractie van de vele miljoenen die de oorlog niet overleefden. En al die miljoenen staan voor een veelvoud overlevenden en nabestaanden met levenslange pijn. Soms tot de dag van vandaag.

Een oorlog is na het zwijgen van de wapens nog niet voorbij. Een oorlog achtervolgt generaties. Het bewijs daarvan wordt geleverd doordat wij hier vandaag met zo velen zijn, slachtoffers en nabestaanden. Het aantal mensen dat de oorlog zelf heeft meegemaakt dunt deze decennia snel uit. Het is de verantwoordelijkheid van de naoorlogse generaties om het verhaal te blijven vertellen. Júist hier op de plek waar het gebeurde.

Het is het verhaal van onderdrukking en lijden maar ook van opstand en verzet tegen onrecht. Het is een verhaal ter herinnering maar ook als waarschuwing.

Het einde van de Tweede wereldoorlog gaf bevrijding van de Nazi terreur, maar betekende niet het einde van oorlog, dictatuur en geweld in Europa. Europa werd gespleten. Oost-Europa kwam van de ene dictatuur in de andere. En na de hereniging van Europa brak in de jaren negentig een wreed conflict uit in de Balkan.

En momenteel wordt strijd geleverd in Oost Oekraïne. Deze zomer stierven 298 onschuldigen toen ze op weg naar werk of vakantie boven het oorlogsgebied vlogen. Onder hen 196 Nederlanders. Ze verloren hun leven ver van huis in een oorlog die niet de hunne was.

Weer oorlog. Weer sterven onschuldigen.

Weer zal het leed niet met het zwijgen van de wapens voorbij zijn.

Weer zijn er families voor het leven door oorlogsgeweld getekend.

En aan de grenzen van Europa in Syrië en Irak, Jemen en Libië woedt op dit moment een wrede middeleeuwse oorlog. Ook daar miljoenen die voor hun leven getekend zijn. En als exportproduct van die oorlog is er het terrorisme bij ons.

En zijn er jongeren die van hieruit uitreizen om daar aan de oorlog deel te nemen. Ook voor hen is het verhaal van Neuengamme bedoeld.

Ook voor hen moeten de 43 000 verloren levens van Neuengamme een waarschuwing zijn.

Vandaag gedenken wij dat 70 jaar geleden de dodenboeken van Neuengamme definitief sloten. Europa werd van het Nazisme bevrijd. Met de tijd kwam het besef dat het Nazisme slachtoffers had gemaakt in alle landen, ook in Duitsland. Zoals er ook in alle landen daders rondliepen. Duitsland werd een voorbeeld voor democratie en vooruitgang in Europa. Buren werden vrienden.

Vandaag de dag is er alleen nog afgunst van Nederlanders naar Duitsers als Duitsland wéér het WK voetbal wint. Ergernis van Duitsers richting Nederlanders beperkt zich tot de jaarlijkse stoet trage caravans op de Autobahn.

Zeventig jaar geleden werden ook mijn grootmoeder en haar vier kinderen bevrijd. Het gezin kwam onherstelbaar beschadigd uit de oorlog. Beschadigd, maar zonder haat. In een van de eerste naoorlogse zomers nam mijn grootmoeder een Duits meisje uit Hamburg in huis. Ze was slachtoffer van de geallieerde bombardementen.

Op het Friese platteland kon ze op adem komen. Mijn grootmoeder beschouwde haar net zo goed als slachtoffer als haar eigen gezin. Het contact bleef het hele leven.

Laat het onze belofte zijn aan de slachtoffers van Neuengamme om de vrede te vieren, de doden te gedenken en komende generaties te waarschuwen.

Want, zoals het hier in Neuengamme zo mooi op het monument staat:

EUER LEIDEN EUER KAMPF UND EUER TOD SOLLEN NICHT VERGEBENS SEIN.

Bron: KZ-Gedenkstätte Neuengamme

Herdenking Meensel-Kiezegem

Bijgewoond door Theo en Olga Broers, Wil en Diny van den Elzen

Op zondag 9 augustus werden in Meensel-Kiezegem traditioneel de 67 slachtoffers van de twee razzia's op 1 en 11 augustus 1944 herdacht

Monument na de kranslegging

Na een bloemenhulde aan het erekerkhof in Meensel in de vroege ochtend ging deken Felix Van Meerbergen voor in de herdenkingsviering in de parochiekerk Sint-Pieter van Kiezegem. In een welgemeende en warme homilie herhaalde hij meigmaal een mooi aforisme: "Als niets nog heilig is, is niets nog veilig...". Het 'Te Velde' na de consecratie zorgde voor een kippenvelmoment bij de naar schatting tweehonderd aanwezigen. Onder hen 35 vaandeldragers. De zwart – geel – rode tricolors geven niet alleen kleur aan de herdenking maar verwijzen naar het ideaal waarvoor mensen zich samen en eensgezind hebben ingezet, zelfs met het offer van hun leven. Ze symboliseren ons gezamenlijk streven naar eendracht.

Voor het burgerlijke gedeelte van de plechtigheid aan het belendende monument waren de weergoden ook nu met ons, of waren het de slachtoffers hierboven die ervoor zorgden dat de voorspelde regen "on hold" werd gezet?

De toespraken van enerzijds de burgemeester van Tielt-Winge, Rudi Beeken en van auteur Roger Rutten anderzijds zorgden voor de nodige controversen en discussie nadien.

Burgemeester Rudi Beeken stelt zich de vraag of het werkelijk nodig was dat gewapende partizanen collaborateur Gaston Merckx neerschoten of de hoeve van waarnemend burgemeester Felix Broos

vernielden.

Hij citeert uit het boek 'Een klein dorp, een zware tol' (uitg. Manteau 2004) van de gebroeders Frans en Jozef Craeninckx :

"Nu zestig jaar later schrijven wij dit boek als getuigen van een dramatische gebeurtenis waarvan de slachtoffers zelfs op het moment van hun noodlottige levenseinde de zin niet hebben kunnen vatten.

Burgemeester Rudi Beeken

Zij van wie wij nooit afscheid hebben genomen vragen ons hun tolk te zijn bij het zoeken naar de diepere achtergronden van een tragedie waarvan vooral onschuldige mensen slachtoffer werden en waar uiteindelijk niemand baat bij had."

Auteur Roger Rutten sprak over:

".....Vergeten een nationaalsocialistische ideologie waarbij Hitlerfanaten mensen die hen niet zinden als Untermenschen behandelden en hen naar concentratiekampen stuurden of koudweg liquideerden.

Auteur Roger Rutten, publicist bij EPO boeken over WO II.

Vergeten al die miserie. En als we sommigen mogen geloven had al die miserie, en hier keren we terug naar Meensel-Kiezegem, aldaar niet plaatsgevonden als de Weerstand zijn verstand had gebruikt. Indien de partizaan (Vranckx) die collaborateur (Merckx) niet had neergeschoten, zou volgens hen plaatselijk oorlogsleed zijn vermeden....”

Als laatste spreker kwam Jozef Craeninckx aan het woord.

Jozef Craeninckx

Jozef is huidig nationaal voorzitter van de N.C.P.G.R. (Nationale Confederatie van Politieke Gevangenen en Rechthebbenden van België). Hij had het in zijn toespraak vooral over de “toekomst van de herinnering” en uitte zijn appreciatie voor de vlekkeloze organisatie van de herdenkingsplechtigheid.

“Twee doelstellingen zullen een bijzondere aandacht vergen:

- *Voor de hoogste nationale bewindvoerders van ons land, buiten alle ideologische en politieke grenzen, de uitzonderlijke verdiensten toelichten van onze Politieke Gevangenen tijdens de oorlogsperiode 1939-1945, met het dringend verzoek hen een unieke plaats in onze vaderlandse geschiedenis onvoorwaardelijk te waarborgen als nationale erkentelijkheid van hun uitzonderlijke burgerzin in een verenigd vaderland België.*

- *De plicht van herinnering en eerbetoon aan onze Politieke Gevangenen vervullen door de organisatie van herdenkingsplechtigheden”.*

In mijn slotwoord als voorzitter stelde ik het volgende:

“Voor Meensel-Kiezegem neemt de maand augustus als herdenkingsmoment steeds opnieuw een belangrijke plaats in.

Het verleden, het heden, de toekomst en wij allemaal worden met elkaar verbonden.

De vraag stelt zich: heeft herdenken nog zin? Ja, herdenken heeft nog zin als we samen op zoek gaan naar vrede door in stilte te luisteren naar hen die wij vandaag herinneren”.

De harmonie Sint-Jozef uit deelgemeente O.L.V.Tielt zorgde op sublieme wijze voor de muzikale omkadering. Partizanenlied, Moorsoldaten, Last Post, Europese Hymne en Brabançonne be-roerden menigeen.

21 kransen sierden kleurrijk het monument na de bloemenhulde. Linten in rood, wit, blauw en zwart, geel, rood gaven samen een extra dimensie aan de bloemenpracht.

Kranslegging namens de Stichting Vriendenkring Neuengamme door Diny van den Elzen en Theo Broers

Mijn welgemeende dank aan onze vrienden Stichting Vriendenkring Neuengamme Nederland, vertegenwoordigd door Wil, Diny, Theo en Olga en aan Evert de Graaf en wethouder Ard Kleijer uit Putten voor hun actieve deelname.

De receptie in het ontmoetingscentrum, aangeboden door de gemeente Tielt-Winge, was een mooie en ontspannende afsluiter van een talrijk bijgewoonde 71ste herdenking.

Slachtoffers van de razzia op 1 en 11 november 1944

Tekst: Vital Craeninckx, voorzitter N.C.P.G.R. - herdenkingscomité augustus '44 - Meensel-Kiezegem.

DE OORLOGSJAREN 1940–1945

Mei 1989: Interview door Susanne de Backer met Piet Kats

Pieter Kats geboren 11 september 1918 in een kostersgezin van de Gereformeerde Kerk.

In 1934 ging hij als officier bij de Koninklijke Marine te Alblasterdam. Ze werden in West Indië gestationeerd en voeren overal heen. In 1940 werd hij voor twee maanden met verlof naar Nederland gestuurd. Al na een maand (april 1940) kreeg hij per telegram het bericht dat hij zich bij de Marine in Den Helder moest melden.

Toen 10 mei 1940 de oorlog uitbrak was dhr. Kats commandant van de luchtafweer in den Helder en is drie keer vierentwintig uur in actie geweest, daarna rust en slapen.

Op 15 mei worden ze krijgsgevangenen gemaakt en korte tijd erna al weer vrijgelaten en naar huis gestuurd.

De eerste indruk van de Duitsers was streng en over het paard getild. Verder heeft hij niks met de Duitsers te maken gehad. Na het krijgsgevangenschap in 1940 is hij als kraanmachinist werkzaam geweest.

In zijn vrije tijd was hij vertegenwoordiger van een boekhandel dit om zijn studie economie te bekostigen. In april/mei 1943 moesten alle oud militairen zich melden bij de Duitsers.

Aan die oproep gaf hij geen gehoor.

In den Haag wist men echter alle adressen van de oud militairen en zodoende is hij met een man of twintig opgepakt.

Ze werden naar de Friesland (Wilhelmina-) Kazerne in Assen gebracht. Er was die andere gevangenen verteld dat als je veel suiker at, en dat was er genoeg, en deed alsof je moeilijk ademde je wegens hartoprispingen werd weggestuurd, dat was ook bij hem het geval.

Hij kreeg verlof van een halve maand en hij dook onder in Amsterdam bij de ondergrondse. Het contact met de ondergrondse was gekomen doordat er een vriend van hem bij de ondergrondse zat en wist dat hij vuurwapen officier was en kapotte vuurwapens kon repareren. Zo kwam hij bij de ondergrondse terecht waar ze mensen zoals hem goed konden gebruiken. Zijn werkzaamheden bij de ondergrondse waren nogal gevaarlijk zoals banken en distributiekantoren overvallen, helpen kraken, mensen laten onderduiken en illegale krantjes maken.

De februari staking, april/mei staking en spoorwegstaking waren hem bekend. De informatie over de oorlog verkreeg hij doordat hij zelf bij de ondergrondse zat en meehielp bij het maken van een illegale krant. Ook via radio Oranje kregen ze de nodige informatie.

De eerste maatregelen tegen de Joden waren winkelsluitingen en de bekende Davidsster.

Bij hem in de buurt waren ook Joden en hij wist wat er met hen gebeurde. In de ondergrondse was hij te herkennen aan een pakje Duitse sigaretten nl. Cavi- geel, je had verschillende kleuren pakjes.

Als iemand met een pakje Cavi- rood aankwam, wist hij dat hij diegene niet kon vertrouwen.

Toen de kust weer veilig was ging hij terug naar Groningen waar hij zijn ondergrondse activiteiten voortzette. Begin 1945 werd hij in Groningen wegens verraad gearresteerd samen met 63 anderen. Over dit verraad wil dhr. Kats verder niks zeggen.

Ze werden voor twee dagen en twee nachten opgesloten in de gevangenis aan de Heereweg. Ze sliepen met 15 man in een cel.

Voor het verhoor werden ze overgebracht naar het Scholtenshuis aan de Grote Markt.

Dhr. Kats deed alsof hij niet begreep wat de Duitsers wilden en hij deed alsof hij geen Duits sprak maar hij verraadde zichzelf doordat hij op een gegeven moment de Duitsers in het Duits uitschold. Toen namen de Duitsers maatregelen, ze begonnen te martelen zoals vinger tussen de bank Schroef. Niks zeggen? Dan steeds verder aandraaien totdat de vinger uit elkaar knapte.

Na twee dagen moesten alle gevangenen lopen naar het station in Groningen omgeven door SS'ers met wapens.

Op het station stonden veewagons waar ze in moesten klimmen.

Ze zaten allemaal op elkaar en de deuren stonden op een kier van plm. twintig cm. waardoor enige frisse lucht kwam.

Dhr. Kats had het geluk bij de deur te zitten.

Later kwamen ze aan in het kamp Neuengamme oftewel vernichtungslager, vernietigingskamp betekent dat. Als je daar terecht kwam, kwam je er op een uitzondering na niet meer vandaan.

Daar aangekomen moesten ze aantreden en alle bagage op een hoop leggen. Daarna afmarcheren naar de barakken en alles uittrekken en stuk voor stuk naar voren komen en alles wat haar was werd met scheerschuim ingesmeerd en er hardhandig afgeschoren, daarna moesten naar de barak er-naast.

Eerst dacht hij dat ze daar vergast zouden worden want hij wist wat er met de mensen in dit kamp gebeurde en hij was ter dood veroordeeld. Maar nee, ze kregen eerst heet water over zich heen en daarna heel koud water.

Toen moesten ze hun kleren weer aan en afmarcheren naar de slaapbarakken, daar stonden stapelbedden van drie hoog.

In elk bed lagen ze met drieën, twee met hun hoofden naast elkaar en de andere er andersom tussenin.

In de barak zaten ongeveer vijfhonderd man, 's middags om vier uur was er appel en daarna moesten ze naar de kleermaker.

Ze kregen een parse armband om met het woord TORSPPERRE erop, dat wil zeggen dat ze niet als gewone gevangenen werden behandeld maar als politieke gevangenen, het betekende dat ze het hoofdkamp niet mochten verlaten.

Hun hoofd werd in het midden van voor naar achteren kaal geschoren wat voor de SS'ers en de kapo's een aanduiding was dat zij door de Groninger SD als TODES kandidaat waren bestempeld.

In het kamp zaten allerlei nationaliteiten : Denen-Duitsers-Russen-Engelsen-Fransen-Criminelen en kapo's.

Overdag zaten ze in de kelders waar ze van autobanden camouflagenetten moesten vlechten die voor camouflage van de tanks van de Duitsers werden gebruikt.

's Middags kregen ze een snee brood en 's avonds een beker water met een blaadje erin plus een paar stukjes gemalen koeienvlees die bij bombardementen waren omgekomen dit heette "SOEP".

Het was niet lekker maar als je honger hebt eet je alles.

Ze werkten vanaf vijf uur in de morgen tot zeven uur in de avond.

Op een morgen vroeg om drie uur kwam er het commando dat ze allemaal naar buiten moesten er was 's nachts veel lawaai geweest van overvliegende vliegtuigen die niet van de Duitsers waren. De Duitsers hadden in de gaten dat de bevrijding op komst was en wilden het kamp ontruimen en alle

sporen van geweld uitwissen.

Ze moesten nu vijf km. lopen naar Bergensdorf daar werden ze in goederenwagens gesmeten en de deur zat op de haak, dus geen frisse lucht. In elke wagon zaten ongeveer tachtig man.

Met de trein gingen we naar Lübeck en werden daar op een buitenstation uit de wagon geslagen. Vandaar de beruchte dodentocht naar NEUSTADT, Holstein. Velen zijn tijdens deze tocht overleden en of gedood (vermoord)

In Neustadt werden ze op schepen overgebracht, dit moest allemaal snel gebeuren en ze wisten niet wat er aan de hand was en wat er ging gebeuren.

THIELBECK – DEUTSCHLAND – ATHEN EN CAP ARCONA.

Dhr. Kats was eerst op de CAP ARCONA maar omdat dit schip vol was werd hij overgebracht naar de Athen. Op de Cap Arcona zaten ongeveer zeven-duizend mensen welke bijna allemaal zijn omgekomen, omdat dit schip werd gebombardeerd. Het was de bedoeling dat ze met het schip de Oostzee op zouden varen en dat een torpedojager van de Duitsers het schip tot zinken zou brengen.

Echter bij het verlaten van de haven kwam de RAF overvliegen en begon de schepen te bombarderen. De kajuitdeuren van het schip de Athen vlogen open en aangezien dhr. Kats bij de deur zat kon hij met een paar collega's de zee in springen. *(toevoeging: o.a. met Jan Buisman zijn grote vriend)*

Al zwemmende bereikten ze de haven weer. Toen ze uit het water kwamen zagen ze dat Neustadt bezet was door de Amerikanen en dat de Duitsers tegen de muur stonden met hun handen in de lucht. De Amerikanen hadden de Duitsers tijdens het eten verrast.

Dhr. Kats en anderen liepen onder een Amerikaanse tank door en zagen daar Amerikanen staan met uitpuilende zakken lekkere dingen zoals chocolade, snoep en sigaretten. Ze riepen: "YOU ARE FREE"

Dit was voor Piet Kats en Jan Buisman de bevrijding.

3 mei: Om dertien uur vijftien.

Toen ze een buitenwijk in Hamburg hadden bereikt lieten ze een DKW (Rode Kruis auto) stoppen en joegen de verplegers eruit.

Ze moesten wel uitkijken want er waren veel Duitse officieren die zich als verpleger vermomden.

In Elbe Brücke aangekomen alwaar Piet Kats een Engelse commandant vertelde dat ze gevangenen uit het kamp Neuengamme waren. Deze was de eerste die dat hoorde.

Vervolgens gingen ze op transport naar Enschede. Jan (zijn vriend) kreeg heimwee naar zijn vrouw en Piet Kats regelde vervoer en een dokter, en zo vertrokken ze de volgende dag naar Groningen. Groningen was reeds op zestien april bevrijd.

Terug in Nederland werd Piet Kats opgeroepen om zich te melden in den Helder, daar werd hij afgekeurd voor actieve dienst, hij woog slecht negentig pond en omdat hij als gevangene in een concentratiekamp had gezeten. Hij was niet gezond en had allerlei ziektes onder de leden.

Aan de vier en vijf mei viering doet Piet Kats niet mee.

Elk jaar op drie mei om dertien uur vijftien viert hij met zijn twee vrienden de bevrijding.

Voor het vervolg "na de oorlog" verwijs ik voor een groot gedeelte naar het artikel op de volgende pagina 'Opdat wij niet vergeten', uit het dagboek 1940 van Piet Kats.

Wel voeg ik nog enkele details uit het interview toe.

Piet Kats was onafscheidelijk bevriend met JAN BUISMAN.

Jan Buisman werd tegelijk met Piet Kats gearresteerd en afgevoerd naar Neuengamme alwaar ze alle verschrikkingen, vernederingen en ontberingen hebben doorgemaakt.

Samen zijn ze op zeventien juni negentienhonderdvijfenvestig weer thuis gekomen

Op 01 november negentienachteneestig is door het informatiecentrum van het Rode Kruis een werkrapport onder nummer achttien getiteld:

Nederlanders aan wie in KL Neuengamme "TORSPPERRE" werd opgelegd.

Onder Groep drie nr. 8 vinden we Jan Buisman
Jan Buisman geboren 07-11-1918 te Groningen.

Häftlingnummer : H. 77370

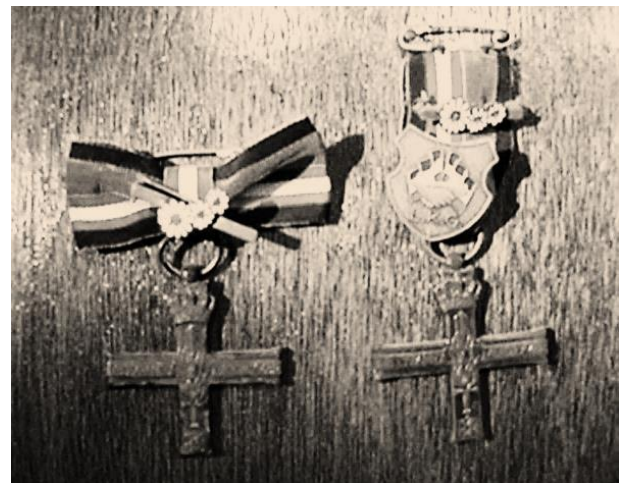
Op 22-03-1945 Torsperre opgelegd

Gerepatrieerd adres: Verl. Lodewijkstraat 11 te Groningen

Gevangenennummer van Jan Buisman
H77370, TORSPPERRE

Veertig jaar na dato mei 1985 kregen Jan Buisman en zijn vrouw Harmina Jeichina Buisman-Sloots het verzetshedenkingskruis aangeboden.

OPDAT WIJ NIET VERGETEN

Uit het Dagboek 1940 van Piet Kats

HERINNERINGEN AAN JAN BUISMAN ZOALS OOM PIET ALTIJD HEEFT GEZEGD

Over het verblijf, de omstandigheden en de verschrikkingen in het kamp en het kampleven heeft oom Piet in zijn dagboek nergens enige melding van gemaakt.

In mei 1989 werd oom Piet geïnterviewd door Susanne Backer waarvan aan het einde van het dagboek een verslag.

“VRIENDEN VOOR HET LEVEN”

Zij overleefden de ontberingen en folteringen van het Concentratiekamp Neuengamme

Woordelijk overgenomen uit het dagboek van oom Piet:

03 maart 1945: Gearresteerd te Groningen

04 maart: ‘s Morgens van 03 tot 04 uur verhoord, om 11 uur overgebracht naar het huis van bewaring “het Scholtenshuis te Groningen”

09 maart: Opmaken van het verhoorrapport

17 maart: Op transport van Groningen naar Neuengamme

19 maart: ‘s Avonds om 10 uur aankomst in Neuengamme

Van 19 maart t/m 23 april verblijf in het concentratiekamp Neuengamme

23 april: Op transport van Neuengamme naar Lübeck, eerst twee uren lopen naar Bergensdorf en met de trein naar Bad Oldensee?

Deze stad was 24 uur geleden zwaar gebombardeerd.

Vervolgens een paar uur gelopen met zware Rode Kruis bepakking.

Tijdens het lopen een aanval van jachtbommenwerpers meegemaakt en daarna weer verder met de trein naar Lübeck.

25 april: Aankomst in Lübeck, daar hebben we

twee dagen en twee nachten in een spoorwegwagon doorgebracht.

27 april: Aan boord van het vrachtschip “Athene” gebracht een schip van ca. 8000 ton, daarna zijn we vertrokken met het schip vanuit Lübeck.

28 april: Werden we aan boord gebracht van het passagiersschip CAP Arcona (15.000 ton)

30 april: We zijn weer aan boord gebracht van de Athene,

Het dagboek vermeld: “Verschrikkelijke dagen”

03 mei: Aankomst in Neustadt waar we in handen van onze vrienden de geallieerden kwamen d.w.z. de “Engelschen”.

Grote vreugde onder ons allen, wel is er een schaduw over deze vreugde aangezien verschillende kameraden aan boord gebleven waren van de Cap-Arcona, waarvan er plm. 5000 mensen zijn gestikt, verbrand of verdronken maar 301? mannen zijn gered.

Nadat we de Tommy’s begroet hadden zijn we terecht gekomen in een ruimte van de S.S. waar we onmiddellijk te eten kregen en melk hebben gedronken.

Later hebben de Hollanders een groep gevormd die in de loop van de middag ieder zijns weegs gingen.

We zijn ‘s middags de stad ingegaan om te kijken of er nog iets te eten was. We zijn terecht gekomen in een grote melkfabriek alwaar de suiker en boter maar voor het grijpen lag.

We hebben ons lekker zat gegeten en veel mee genomen.

De groep die we hebben gevormd:

Jan Buisman, Piet Brons, Leo Rasch en Piet Kats.

‘s Avonds om kwart voor tien op onderzoek uit geweest naar een spoorweg coupee om te slapen, maar geen kans.

Op advies van een dame zijn we terechtgekomen in een officierslager waar een slaapgelegenheid was voorzien. We hebben deze kamer ingericht naar eigen smaak en ons aller oordeel was “gezellig”.

We hebben heerlijk geslapen alleen was ons lichaam oververmoeid en hier hadden we nogal last van.

04 mei: Hebben we aardappelen en prei gevonden en hebben hier ‘s middags heerlijk van gesmuld, alleen hadden de meeste van ons last van diarree, dat kwam natuurlijk van de overgang.

05 mei: Werd ons meegedeeld dat aan de oorlog een einde was, "groot gejuich in het lager"

's Middags weer aardappels met prei gegeten en verder de dag rustig doorgebracht.

06 mei: Ook deze eerste vrije Zondag wordt op gepaste wijze doorgebracht.

07 mei: Doorgebracht als voren.

08 mei: Naar het rode kruis geweest en opiumtabletten gekregen tegen de diarree.

We aten 's middags aardappelpuree met appelmoes wat natuurlijk weer geweldig goed smaakte.

09 mei: Niets bijzonders voorgevallen, alleen hebben Jan en ik bij onze broden voor het eerst een bordje rijst gegeten, wat natuurlijk bijzonder smaakte.

's Avonds om zeven uur zijn we naar de film geweest, een leuke natuurfilm en daarna het nieuwsjournaal en toen een detectivefilm, alles in het Engelsch. We waren om negen uur thuis hebben gegeten en zijn daarna naar bed gegaan.

10 mei: Hemelvaartsdag.

Jan, Piet Brons en Leo zijn vroeg vertrokken de boer op. Heb zelf de kamer in orde gemaakt, af gewassen en soep gemaakt, smaakte goed.

Vanavond zes uur "Deutsche" film waar ik weg-gelopen ben aangezien de film band steeds knapte. Om 9 uur kwamen de 3 jongens terug beladen met twee flessen melk 3 broden en zes pond wit meel, voorwaar een geweldig succes.

Volgens hun verteller zijn ze overal vriendelijk onthaald en hebben ze deze dag heerlijk gegeten.

11 mei: niets bijzonders voorgevallen alles ging zijn gewone gang: eten, drinken, luieren en slapen

12 mei: Vroeg opgestaan en heb kans gezien een emmer aardappelen te organiseren. Jan en ik zijn daarna vertrokken de boer op. Alles ging heel gemakkelijk want er was geen controle. We hebben eerst een bezoek gebracht aan een bakkerij waar de jongens de vorige keer ook geweest waren en daar een Hollander aangetroffen hebben.

Hier hebben we even gerust en een praatje gemaakt en zijn daarna verder gegaan. Na een klein wandelingetje zijn we weer bij kennissen aangekomen waar we warme griesmeelpap gegeten hebben. Hier hebben we tevens de krant gelezen van de tiende mei waarin alles vermeld stond aangaande de "kapitulatie" van Duitschland. Nadat we de vrouw vriendelijk bedankt hebben zijn we verder gegaan naar een grote boerderij waar we onmiddellijk bij aankomst de "flesschen" die we meegebracht hadden vol kregen met melk. De Russen hadden hier 's morgens een varken

doodgestoken met de bedoeling om het te slachten en mee te nemen.

Dit is echter mislukt dank zij het krachtig optreden van de bewoners.

We zijn er bij geweest dat het varken verder afgeslacht moest worden. We hebben er ook een flink stukje van gekregen en 's avonds ook met melk teruggekomen en daarna snel naar bed gegaan.

13 mei: Zondag. Rustig doorgebracht en 's middags naar de bioscoop gegaan, de film "Tanz mit der Keizer" en 's avonds meteen melk opgehaald bij de boer, een keurige prestatie, maar doodmoe ten laatste.

14 mei: Maandagmorgen onze gewone werkzaamheden verzet en om twaalf uur kwamen twee kameraden met een tip om alles in orde te maken aangaande papieren. We zijn er direct 's middags heengegaan naar het gemeentehuis maar juist was de uitgave hiervan stopgezet

's Avonds om zes uur te voet vertrokken uit Neustadt richting Holland op eigen gelegenheid. Na 28 km. gelopen te hebben zijn we aan gekomen in Swartou en hebben hier in het gemeentehuis een paar uur geslapen van een uur tot vijf uur zijn daarna weer vertrokken.

15 mei: 's morgens om zeven uur in Lübeck aangekomen hebben bij het Duitsch Rode Kruis een bord warme soep gekregen en hebben onze verwondingen laten verbinden en zijn daarna opgestapt voor de volgende zestig kilometers naar Hamburg, we hebben nogal moede voeten maar we zijn vol goede moed.

Na ongeveer vijftien km. lopen kregen we een wagen van de Engelschen die ons meenamen ongeveer twintig km. Intussen was het laat geworden en zijn we van de autobaan afgezwaaid naar een boerderij. We zijn gastvrij onthaald en hebben gegeten opgebakken aardappels met spek en karnemelksepap of volle melk pap.

We hebben die nacht in het stro geslapen.

16 mei: 's Morgens vroeg opgestaan en weer bij de boer gegeten, gebakken uien met spek en brood met kaas. We hebben een grote kaas meegekregen en na de boer en zijn vrouw hartelijk bedankt te hebben heeft de boer ons weggebracht naar de *autobahn*.

Na een kwartiertje gelopen te hebben kregen we een Engelsche wagen en die heeft ons de laatste zevenentwintig km. meegenomen naar Hamburg. Hier hebben we een beetje gezworven en zijn terecht gekomen bij een adres waar we eten en drinken gehad hebben en hebben we allemaal een pakje sigaretten gekregen.

Na bedankt te hebben zijn we weer vertrokken en na veel omwegen terecht gekomen in het "Dampster Lager" waar we heel goed onthaald werden, goed geslapen en prima behandeling zowel eten als de medische behandeling.

17 mei: Eten, drinken en slapen en 's avonds in de kantine muziek en dansen, goed geamuseerd.

18 mei: Als voren

19 mei: Als voren, 's middags zijn we met een Engelsche wagen weggebracht naar een hotel van de Deutsche Gemeindhofslager in Hamburg.

Met z'n drieën een kamer gekregen nieuwe bedden en drie dekens en om zeven uur ging de bel voor het eten, een echte hotelbediening. Soep vooraf met brood en daarna aardappelen sla met saus en vlees. Na afloop van het eten nog een eindje gewandeld en om negen uur thuis en hebben toen tot tien uur in de conversatiezaal nog wat gezellig nagebabbeld daarna naar bed gegaan en "keurig" geslapen.

20 mei: Om zeven en een half uur opgestaan en om acht uur ontbijt, brood met koffie daarna laten verbinden en verder in de conversatiezaal het dagboek bijgewerkt. Twaalf uur diner.

's Middags met de tram naar het dierenpark Carl Hagenbeek geweest. We hebben een gezellige middag gehad om vijf uur weer met de tram naar huis om zes uur gegeten en tot elf uur de avond doorgebracht in de conversatiezaal waar een paar mensen voor een gezellig stukje muziek zorgden.

21 mei: Om acht uur gegeten en 's morgens thuis gebleven en om twaalf uur diner en 's middags een wandeling gemaakt en 's avonds muziek en dans in de conversatiezaal.

22 mei: Als voren doorgebracht en overgebracht van de Deutsche naar het Stadspark Lager Alsdorf.

23 mei, woensdag in Hamburg kleding

24 mei, donderdag Hamburg bezoek

25 mei, vrijdag negen uur geld gehaald uit Stadsparklager een uur aansluitend naar Wensdorf

26 mei, zaterdag uit Wensdorf naar Sullingen kamp

27 mei, zondag vertrek uit Sullingen Nord naar Holland

Oom Piet heeft een aantal namen opgeschreven in het dagboek:

Koekkoek - Martje

Kruis - Berendie

Koekkoek - Jacob

Volkman - augustus

Klootwijk - Peter

Zn. Wikkes - Geert

Kloot - Atze

Kloot - Pieter

Kloot - Willem

Adams - Julius

Adams - Ruth

Adams - Daret

Adams - Otto

Kollen - Cristine

Kollen - Marja

V.d. Toorn - Anne

Luif - Evie

Hack - Jacobus

Brugman - Johannes

Veldman - Gerrit

Buisman - Jan

Wundring - Hendrik Jan

Wundring - Johannus

Wundring - Agnes

Wundring - Jacoba

Wundring - Hendrik

Jager - Johanna

Kats - Pieter

Brons - Pieter

Ras - Leonard

EDUCATIEVE REIS 2015

Door Trijnko en Hillie de Groot-Borne

Dit jaar hebben wij met een groep vrienden van de stichting "Vriendenkring Neuengamme" van twee mei t/m. vijf mei op diverse plaatsen de omgekomenen herdacht.

Zaterdag 02 mei: Bezoek aan de Gedenkstätte Esterwegen:

Dat herinneringscentrum is gebouwd om de geschiedenis te herdenken van een groep van vijftien concentratiekampen die in deze omgeving gelegen hebben, de zogenaamde Emsland kampen. Ze lagen hier in het veen, direct aan de Nederlandse grens. In deze kampen hebben in totaal ca. **tachtigduizend** mensen gevangen gezeten, en **honderdduizend** krijgsgevangenen. Totaal dus ca. **honderd tachtigduizend**.

Er zijn in totaal dertigduizend mensen omgekomen, waaronder zesentwintigduizend Russische krijgsgevangenen. De eerste drie van deze kampen werden al direct na de machtsovername van Hitler in negentiendrieëndertig in gebruik genomen om zijn politieke tegenstanders vast te zetten. Zij moesten hier dwangarbeid verrichten. De gevangenen waren communisten, socialisten, politieke tegenstanders joden en zigeuners.

Over de grens in Nederland waarschuwden de burgemeesters dat de Nederlanders ontsnapte gevangenen niet mochten helpen, omdat het allemaal zware misdadigers zouden zijn en geen politieke gevangenen.

Toch weten er gevangenen te ontsnappen en in Nederland wordt er door de CPN een organisatie opgericht "RODE HULP" die hen hielp. Zes jaar lang tussen 1933 en 1939 werden de ontsnapte gevang-

enen in Nederland tot in Amsterdam opgejaagd.

Als ze gevangen werden door de Nederlandse politie leverde die ze weer uit aan de Nazi's. Deze vluchtelingen vertelden aan de mensen die ze hielpen wat er echt in Duitsland gebeurde. In de kranten stond dat namelijk niet. Zo kwam het dat in Nederland vooral onder Communisten al vroeg bekend was wat er hier gebeurde.

Een van de bekendste gevangenen van kamp Börgermoor was Wolfgang Langhoff, hij verbleef in 1933 gedurende de zomer in het kamp en schreef daarover "DIE MOORSOLDATEN" Hij schreef ook het Lagerlied van Börgermoor, later bekend geworden onder de titel : "WIR SIND DIE MOORSOLDATEN" Het is een geuzenlied van de politieke gevangenen geworden en wordt vaak bij herdenkingen gezongen.

"Wij zijn de veensoldaten" bestaat uit zes coupletten. Ik schrijf couplet een en zes in de Nederlandse vertaling:

**Waarheen onze ogen blikken
veen en heide ligt alom
t' vogellied kan geen verkwikken
d' eiken staan verdord en krom
wij zijn de veensoldaten
en spitten godverlaten
in t' veen**

**Maar wij mogen toch niet klagen
eeuwig kan't geen winter zijn
eenmaal zeggen wij, na dagen
Vaderland! Gij zijt weer mijn!
dan spitten de soldaten
niet meer God verlaten
in t'veen.**

In november 1944 werden in Dalum en Versen, twee van deze kampen, drieduizend gevangenen uit Neuengamme geplaatst en werden daarmee buitenkampen van Neuengamme. Onder die 3000 waren ook de zestig mannen uit Putten die bij de razzia in oktober 1944 waren opgepakt. Ze moesten werken aan een nieuw verdedigingswerk de zogenaamde "FRIESENWALL"

De gevangenen moesten daarvoor tankgrachten graven loopgraven spitten.

Zaterdag 02 mei: Begraafplaats Ohlsdorf.

De begraafplaats in het stadsdeel Ohlsdorf in Hamburg is met zijn oppervlakte driehonderd tweeënnegentig hectare de grootste niet – militaire begraafplaats – in de wereld, met 1,4 miljoen bijzettingen.

Jaarlijks vinden er vierduizendzevenhonderd bijzettingen plaats.

Ongeveer tweehonderdvijfendertig duizendgraven zijn niet religie gebonden.

Tweeënvijftigduizend oorlogsslachtoffers.

Zeventien kilometer wegennet.

Twee buslijnen met tweeëntwintig haltes.

Er zijn twaalf kapellen elk met hun eigen bouwstijl.

1,2 miljoen bezoekers per jaar.

Wij zijn hier op het Nederlands Ereveld dat 350 graven telt van Nederlanders die omkwamen in Hamburg en omgeving. Verder zijn er drie gedenksteden met de namen van nog eens negenennegentig Nederlandse slachtoffers.

Het Ereveld is ingericht door de Nederlandse Oorlogsgraven stichting.

Deze werd op 13 september 1946 opgericht op initiatief van Dr. A. van Anrooy met als doel om de graven van de Nederlandse oorlogsslachtoffers in te richten en te onderhouden als erkenning van hen die hun leven waagden, uit respect tegenover hun nabestaanden en als waarschuwing voor toekomstige generaties dat vrijheid niet vanzelfsprekend is.

De doelstelling van de stichting is de aanleg, inrichting, instandhouding en verzorging van het Nederlandse oorlogsgraf, waar ter wereld dit zich ook moge bevinden.

Dit geldt ook voor het onderhoud van de in Nederland verspreid liggende graven van leden van de geallieerde strijdkrachten, voor zover daarvoor niet door het betrokken land wordt gezorgd.

De stichting onderhoud ongeveer vijftigduizend Nederlandse oorlogsgraven die verspreid liggen over de hele wereld. Het betreft hier burgers die na negen mei 1940 gevallen zijn. Hun graven zijn te vinden op erevelden maar ook “gewone” begraafplaatsen in dorpen en steden.

Op dit ereveld liggen Nederlanders die in het concentratiekamp Neuengamme zijn vermoord onder het motto: “Vernichtung durch arbeit”.

En dan gaat het vooral om hen die hier in de eerste

oorlogsjaren gestorven zijn. Toen was er nog geen crematorium op het terrein van het concentratiekamp en werden de doden van het kamp in het crematorium van de stad Hamburg gecremeerd. Anders dan de slachtoffers die later op het terrein zelf zijn gecremeerd, is hun as keurig in urnen bewaard.

Na de oorlog werden die door de Nederlandse Oorlogsgravenstichting hier bijgezet. Er liggen hier ook Nederlanders die in buitenkampen van Neuengamme in de stad Hamburg stierven, zij werden hier ook gecremeerd. En dan zijn er nog de dwangarbeiders die tijdens het opruimen van het puin van de bombardementen op de stad Hamburg stierven tijdens de bombardementen zelf.

Nog steeds is niet van iedereen de naam bekend.

Wij zijn hier om te gedenken en hebben een krans gelegd.

Zondag 03 mei: Naar Neustadt Holstein waar we met een achttal boten de Oostzee zijn opgevaren. Het was een internationaal gezelschap van overlevenden en nabestaanden. Vanaf elk schip werden ter nagedachtenis aan de gruwelijkheden kransen op het water gelegd waarna van alle schepen de scheepshoorns een laatste eerbetoon brachten

In de Lübeckerbocht waar de schepen Cap-Arcona, Thielbeck en Athen door Britse jachtbommenwerpers werden gebombardeerd.

De schepen waren volgeladen met concentratiekampgevangenen.

Aan boord van de Cap-Arcona en de Thielbeck bevonden zich respectievelijk 5.000 en 2.800 personen. Slecht 300 van hen brachten er het levend vanaf.

De Athen die met ruim 2.500 gevangenen aan boord aan de kade lag, ontsnapte evenmin aan het bombardement, daar vielen echter veel minder doden.

Met verwijzing naar de boeken:
"DE RAMP IN DE LÜBECKER BOCHT"
"NEDERLANDERS IN NEUENGAMME"

s' Middags hebben we in Neustadt bij het monument van de Cap-Arcona de omgekomenen herdacht en zijn door vertegenwoordigers van veel landen kransen gelegd en werden door veel afgevaardigden toespraken gehouden.

Monument in Neustadt voor de gevallen slachtoffers van de schepen Cap Arcona, Thielbek en Athen.

Programma herdenking:

Opening door Christine Eckel, algemeen secretaris van de AIN

Spreker: Torsten Albig, minister-president van de deelstaat Sleeswijk-Holstein.

Spreker: Tordis Badscheider, burgemeester van de Stadt Neustadt/ Holstein.

Muziek: Zünde an dein Feuer.

Spreker: Jewginij Malygin uit de Oekraïne, overlevende van de scheepsramp.

Spreekster: Martine Letterie uit Nederland, vicevoorzitter van de AIN.

Lezing van "der Arbeitsgemeinschaft Neuengamme E.V."

Muziek: "Sometimes I feel like a Motherless Child."

Spreker: Kaddish van de Joodse Gemeenschap te Lübeck.

Muziek: Blazers van de Kerkelijke gemeente Ostholstein.

Daarna hebben we een tentoonstelling in de Nicolai-Kirche in Hamburg bezocht welke de gruwelijkheden en de gevolgen liet zien van het bombardement uit 1943 op Hamburg. St. Nikolai-Memorial

Maandag 04 mei: Bezocht onder leiding van Martin Reiter:

"Historiker en Gedenkstättenpädagoge"

"Bildungsreferent en Journalist"

Hierna met de bus een rondrit in de omgeving van Neuengamme,. We konden zien welke werkzaamheden de gevangenen moesten uitvoeren. Er moest een kanaal worden gegraven en daar zijn de gevangenen aan veel ontberingen en wreedheden blootgesteld. Ook hier onder het motto: Vernichtung durch arbeit.

Daarna heeft Martin ons een rondleiding door het voormalige kamp gegeven met aansluitend een rondgang door de expositie en het archief.

s' Middags een internationale herdenkingsdienst in de voormalige steenfabriek van het concentratiekamp.

Er waren een aantal vertegenwoordigers uit diverse landen en hielden de nodige toespraken om te gedenken en te herdenken.

Agenda voor deze middag herdenkingsdienst:

Opening door Dr. Detlef Garbe Dercteur van de KZ Neuengamme

Spreker: Olaf Scholz eerste burgemeester van de Hanzestad Hamburg

Koor: Le chant des Partisans

Spreeker: Janusz Kahl uit Polen overlevende uit het kamp en van de Scheepsramp

Muziek: Triptychon uit 1959 gecomponeerd door Janusz Kahl

Spreeker: Dr. Ole Schröder Staatssecretaris van het parlement.

Bijdrage van een aantal scholieren van hun schoolproject.

Koor: "Mir Lebn Ejbig".

Spreeker: Jean Marc Todeschini uit Frankrijk, staatsminister voor veteranen en gedenken.

Spreeker: Sybrand Haersma-Buma uit Nederland fractievoorzitter CDA.

Koor: Bella Ciao.

Internationale Kranslegging bij het monument
KZ Neuengamme

's Avonds hebben we in eigen kring de 4 mei dodenherdenking gehouden. Na een inleidend woord van Martine en een prachtig gedicht van Jan Campert hebben we twee minuten stilte betracht en daarna, voor zover men mee wilde zingen, het eerste en het zesde couplet van ons Volkslied het WILHELMUS gezongen.

Aansluitend hebben we een verslag gehoord van onze oud-gevangene en overlevende de heer Roffel uit Groningen. (overleden 21 juni 2015)

Hij vertelde over zijn arrestatie en over de gruwelijkheden in het ondervonden. Ook nam aan het gesprek deel de overlevende en oud-gevangene de heer Alosery.

Dinsdag 05 mei: We hebben ter afsluiting een bezoek gebracht aan het herinneringscentrum "Kamp Sandbostel"

In september 1932 richtte de Duitse Wehrmacht het krijgsgevangenenkamp Stalag XB Sandbostel op. Stalag is een afkorting van Stammlager.

Het terrein is 35 hectare groot en er waren meer dan 150 verblijf-, dienst- en administratiegebouwen.

Tot het einde van de tweede wereldoorlog komen meer dan 300.000 krijgs-gevangenen, burger en militair geïnterneerden uit meer dan 55 landen in het Stalag XB.

De wehrmacht onthield vooral Sovjet krijgsgevangenen de bescherming van het oorlogsrecht zodat duizenden aan uitputting, honger en ondervoeding stierven.

In april 1945 kwamen ongeveer 9.500 gevangenen vanuit het concentratiekamp Neuengamme naar Sandbostel. Meer dan 3.000 van hen overleden tijdens het transport.

Begin 1941 legde de wehrmacht bij Sandbostel een kampbegravingplaats aan.

De gestorven sovjet krijgsgevangenen zijn daar naamloos in massagraven begraven.

Een mislukte aanslag van het verzet op een Duitse auto bij Putten is opmaat voor één van de verschrikkelijkste vergeldingsacties van de bezetter. De actie op de weg tussen Nijkerk en Putten loopt in de nacht van zaterdag 30 september helemaal uit de hand. Er vallen doden, drie Duitsers weten weg te komen en een van hen wordt door de ondergrondse meegenomen. De gevolgen voor Putten en wijde omgeving zijn desastreuus, acht mensen komen zondag 1 oktober om het leven en de Duitsers drijven de bevolking in het centrum bijeen.

Uiteindelijk worden de mannen gescheiden van vrouwen en kinderen. De Puttense mannen worden op maandag 2 oktober naar het station gedreven, het gaat dan om meer dan zeshonderd personen die naar kamp Amersfoort worden vervoerd. Van daaruit gaan de gevangenen naar kampen in Duitsland. Uiteindelijk zullen maar achtenveertig van hen naar Putten terugkeren.

Ik attendeer U op het boekwerk 'Herinneringen aan Neuengamme' samengesteld door oud-gevangene de heer Jan van der Liet.

Dit boek is een samenvatting van alle vertellingen van de verschrikkingen die hij heeft ondervonden, door hem gehouden op een aantal contactdagen van de jaarlijkse bijeenkomst van de vriendenkring te Nunspeet

Barak op het terrein van het voormalig krijgsgevangenenkamp Sandbostel

Hillie de Groot- Buisman met oud gevangene de heer J.Priem, oud Puttenaar, die op 22-08-2013 is overleden

Scheepsbel van de Cap Arcona.

Dit jaar is door een aantal enthousiaste Puttenaren het idee ontstaan om in 2015 een estafeteloop te organiseren van Putten naar Ladelund. Het thema van deze loop is: dankbaar zijn voor alles wat er is gebeurd in de naoorlogse geschiedenis als het gaat om verzoening en vergeving.

Met dank aan allen die informatie ter beschikking hebben gesteld.

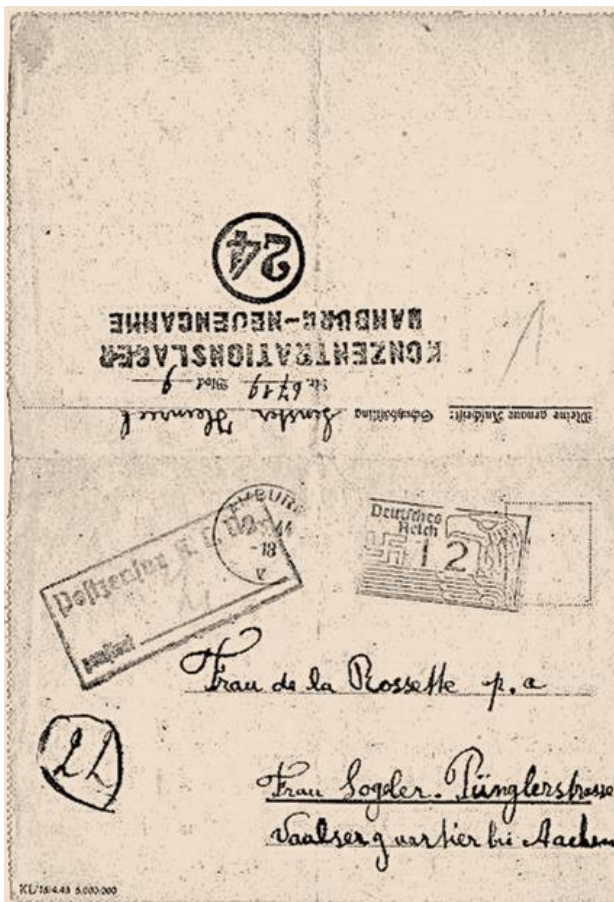
Mei 2015, Trijnko en Hillie de Groot Borne.

Deelnemers herdenkingsreis naar Neuengamme 2015

POST UIT HET CONCENTRATIEKAMP Neuengamme

Door René Taselaar

Afbeelding 1, voorzijde brief

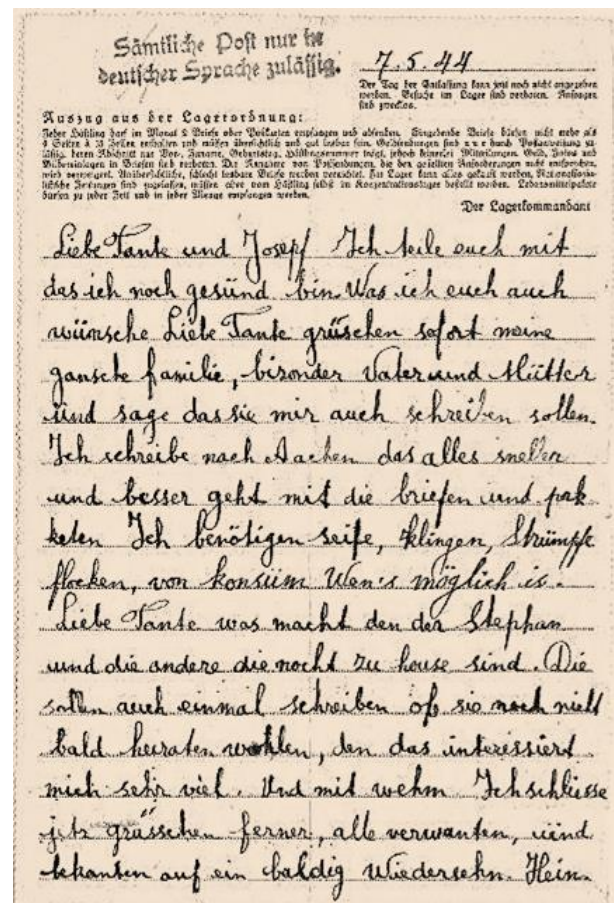
In het najaar van 2013 kreeg ik een vouwbrief onder ogen, die op 7 mei 1944 geschreven was door Heinrich Senster, Schutzhäftling 6719, blok 9 in het concentratiekamp Neuengamme (Duitsland).

Afbeelding 1 Voorzijde van de gecensureerde brief, op 18 mei 1944 van een rood machinestempel voorzien in Hamburg.

De brief is op 7 mei 1944 geschreven en gestuurd naar de vroedvrouw Sogeler, Pünglerstrasse, Vaalserquartier bei Aachen. Op het eerste gezicht leek het te gaan om een schrijven van een Duitse geïnterneerde naar een adres in Duitsland. De Pungelerstrasse is de laatste straat links voor de grensovergang naar Nederland. De tuinen grenzen aan de Kerkstraat in Vaals, waaraan de Sint Pauluskerk gelegen is.

Afbeelding 2. Schrijfzijde van de op 7 mei 1944 geschreven brief.

Aan de schrijfzijde staat bovenaan een Auszug aus der Lagerordnung (= uittreksel uit de kampverordening)

Afbeelding 2, schrijfzijde brief

van de Lagerkommandant Max Pauly (1907 – 1946) en een violet tweeregelig stempel 'Sämtliche Post nur in deutscher Sprache zulässig' met een paraaf in potlood.

De brief is echter niet afkomstig van een Duitser, maar van de Nederlander Hein Senster en bedoeld voor mevrouw de la Rossette, een zuster van zijn moeder te Vaals in Nederland. Daar was een reden voor zoals blijkt uit de woorden Liebe Tante grüßchen sofort meine gansche familie, bisonder Vater und Mutter. Und sage, das sie mir auch schreiben sollen.

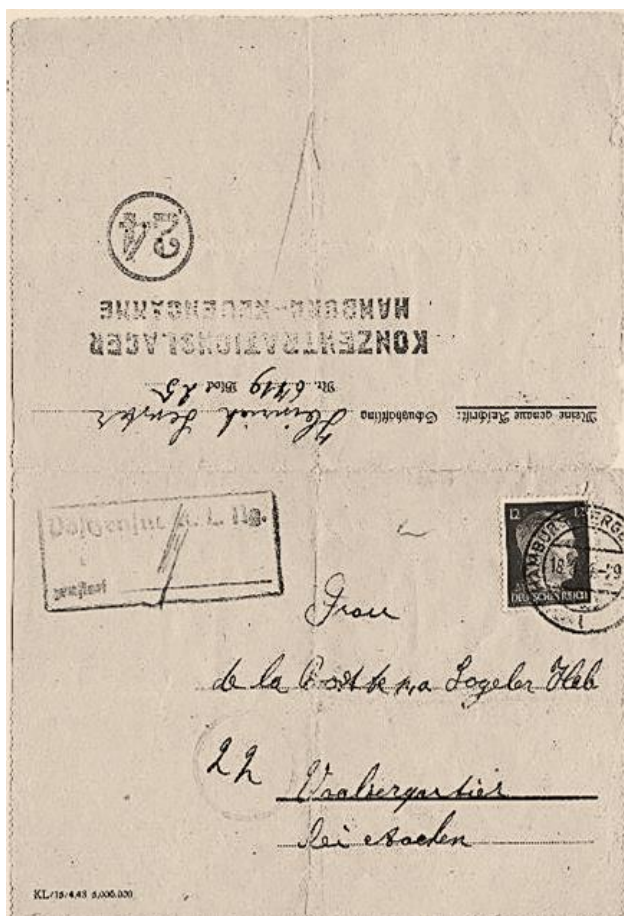
Hein schreef in verduitsd Nederlands, wat blijkt uit woorden als sneller, verwanten en zelfstandige naamwoorden zonder hoofdletters. Ook noemde Hein zijn broer Stephan en zijn neef Joseph.

Hij had een motief om zijn brief via een grensadres naar Vaals te sturen:

Ich schreibe nach Aachen, das alles sneller und besser geht mit die briefen und pakketen.

Vanwege de genoemde 'sluiproute' zou van een 'smokkelbrief' gesproken kunnen worden.

Hij mocht kennelijk pakketten ontvangen, Dat blijkt uit: Ich benötigen seife, klingen, Strümpfe, flocken, von konsum¹.

Afbeelding 3, voorzijde brief

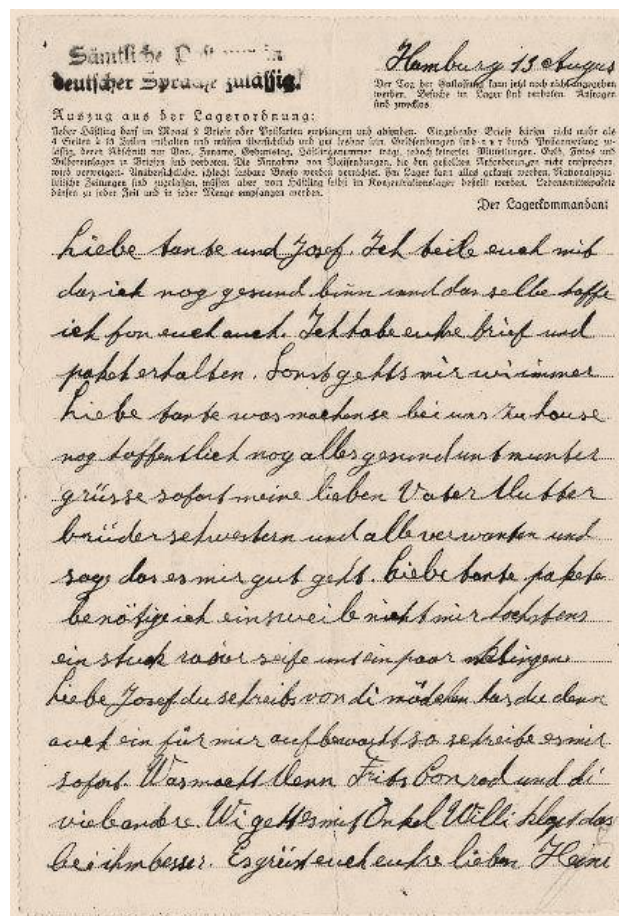
Een tweede, bijkans identieke vouwbrief van Hein, die langs hetzelfde 'tussenadres' naar Vaals werd gebracht, kreeg ik op 27 december 2013 te zien.

Afbeeldingen 3 en 4 Voor- en achterzijde zijde van de tweede brief uit het kamp Neuengamme.

Dit schrijven van 13 augustus 1944 was, zoals vaak voor het Kamp Neuenengamme, afgestempeld met HAMBURG-BERGEDORF, 18-8-1944.

Behalve de meestal voorgeschreven tekst over het feit, dat hij gezond was en het hem goed ging, schreef Hein o.a. Liebe tante, pakete benötige ich einweile nicht mir hochstens ein stuck rasierseife und ein paar klingen. Een opmerkelijke zin, omdat men in een kamp altijd pakketten wilde ontvangen. De Nederlandse mijnwerker Hendrik (roepnaam Hein) Servatius Jozef Senster werd geboren te Vaals op 21-12-1914 als zoon van Hendrik Joseph Senster en Anna Maria Josephine Merx.

In het begin van de Tweede Wereldoorlog woonde hij nog in het ouderlijk huis aan het vlakbij de Duitse grens gelegen Von Clermontplein 21.

Afbeelding 4, schrijfszijde brief

Enkele dagen na de inval van de Duitsers in de Sovjet-Unie op 21/22 juni 1941 werden in het kader van een 'C.P.N.-Aktion' honderden communisten.

Tijdens het eerste jaar van de Tweede Wereldoorlog zou hij verzetswerk voor de communisten en het illegale blad 'De Vonk' hebben gedaan. Gearresteerd op grond van inlichtingen van de V(ertrouwens)-man A. Engwirda werd Hein Senster door de Sicherheitspolizei in Vaals opgepakt² Dat zou gebeurd zijn bij een openlijke demonstratie tegen de bezetter bij het Nederlands-Duitse grenskantoor.

Op de kermismaandag 23-6-1941 zou een groep, waarvan Hein Senster deel uitmaakte, het 'Limburgs Volkslied' en 'Ik heb u lief, mijn Nederland' hebben gezongen en met bezems straatvuil in de richting van de Duitse grens hebben geveegd.

² Zie pagina 193 van ONZE GEVALLENEN door Antoon van Aernsbergen en de pagina's 1002 en 1018 in deel II van Het verborgen front door A.P. Cammaert.

¹ In vertaling: Ik heb zeep, scheermesjes, kousen en dotjes nodig. Konsum is de naam van een winkel.

Daarna is Hein Senster (vermoedelijk via de gevangenis in Maastricht) terechtgekomen in het Kamp Schoorl.

Daar werden op 18 augustus 1941 ongeveer 400 gevangen genomen communisten, onder wie Senster, doorgestuurd naar het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort.

Op 20 augustus zond de 'Aussenstellenleiter' van Maastricht een brief naar de 'Befehlshaber der Sicherheitspolizei und des SD für die besetzten niederländischen Gebiete' over de opgepakte communisten in zijn regio.³ Daarbij maakte hij een onderscheid tussen functionarissen en niet-functionarissen.

Over de laatste groep, waarbij Hendrik Servatius Senster werd genoemd, stond (uit het Duits vertaald) vermeld: *Nader onderzoek heeft uitgewezen, dat genoemden geen functionarissen in engere zin waren en daarom verzoek ik om hun vrijlating.* Hein Senster is echter niet vrijgekomen, maar als Schutzhäftling (=gevangene ten behoeve van de staatsveiligheid) op 19 november 1941 vanuit Amersfoort per trein naar het Konzentrations Lager Neuengamme in Duitsland getransporteerd.⁴ Het kamp lag ongeveer 20 km. ten Z.O. van Hamburg. Bij aankomst moesten de persoonlijke bezittingen afgegeven worden. Daarna werden de gevangenen gedoucht en onthaard. De burgerkleding werd ingeruild voor gestreepte kampkleding. Schoeisel, passend of niet, werd willekeurig over de gevangenen verdeeld. De persoonlijke gegevens werden op de politieke afdeling geregistreerd, waarbij mishandelingen plaatsvonden. Men kreeg in plaats van de eigen naam het gevangenummer op een zinken plaatje, dat om de nek gedragen moest worden. De barakken waren overvol, sanitaire voorzieningen waren ontoereikend en privacy was er niet. Men kreeg onvoldoende voedsel en moest zware arbeid verrichten. Ook waren de medische voorzieningen slecht.

Over het langdurig verblijf van Hein Senster in Neuengamme is niet veel meer bekend dan hij

³ Zie brief van Aussenstellenleiter in Maastricht aan de Befehlshaber der Sicherheitspolizei und den SD für die besetzten niederländischen Gebiete d.d. 20-8-1941. (NIOD: toegangsnummer 077, inventarisnummer 1193).

⁴ Zie pagina 185 van *Nederlanders in Neuengamme* onder redactie van Dr. Judith Schuyf, Aprilis, Zaltbommel, 2005.

heeft geschreven, wetend, dat er gecensureerd zou worden.⁵

In december 1945 kreeg vader Josef Senster twee berichten van overlijden van het Rode Kruis, district Vaals.

In de ene brief stond, dat hij in het kamp Neuengamme was overleden en in de andere, dat hij daar was verdronken. Bovendien hadden hem berichten bereikt, dat zijn zoon met nog veel andere gevangenen was geëvacueerd naar Noorwegen, dat deze schepen waren gebombardeerd en met man en muis waren gegaan. Daarom vroeg hij alsnog een nauwkeurig onderzoek. Over de overlijdensdatum van Hein Senster zijn de bronnen tot op heden niet eensluidend gebleken.⁶ Dit toont aan, dat een echt betrouwbare registratie uit die tijd vaak verloren is gegaan of heeft ontbroken.

Hein Senster is vermoedelijk eind april 1945 vanuit het kamp Neuengamme in de richting van Lübeck gebracht. Een overlevende zou hem nog gezien hebben op de 'Athen', een pendelboot om gevangenen naar grotere 'evacuatieschepen' over te brengen. Daarna zou hij op 3 mei 1945 ten tijde van de Engelse bombardementen op de tot zinken gebrachte 'evacuatieschepen' 'Cap Arcona' en 'Thielbeck' in de Lübeckerbocht, vlakbij Neustadt, omgekomen zijn.

Terecht staat op zijn bidprentje uit 1945 onder andere: 'De vier laatste jaren van zijn leven waren één lange lijdensweg.'

⁵ De verschillende bronnen over het overlijden van Hein Semster verschillen van elkaar:

In het boek *ONZE GEVALLENEN* van Antoon Aernsbergen staat op pagina 193:

Eind 1944 gedood bij een bomaanval op een schip, waarmee hij werd overgebracht van concentratiekamp Neuengamme naar Kiel. N.B. Op dat moment bestond het buitenkamp van Neuengamme in Kiel sinds September 1944 in elk geval niet meer!

De Oorlogsgravenstichting vermeldt op haar website : In Neuengamme, 1944.

In *Het verborgen front* van A.P. Cammaert staat op de pagina's 1002 en 1018 van deel II:

Eind 1944 omgekomen bij bombardement in Duits concentratiekamp.

In het Kerkboek van de Sint Paulusparochie in Vaals is gevonden: In Neuengamme, 1945.

De daarbij genoemde leeftijd van 31 jaar kan niet kloppen vanwege zijn geboorte in december 1914!

De Erelijst van gevallen 1940 - 1945 in de Tweede Kamer vermeldt: Lübeckerbocht, 3 mei 1945.

In het boek *Nederlanders in Neuengamme* staat: Te Neustadt (bij de Lübeckerbocht), 3 mei 1945.

⁶ In het archief van de Heemkundekring Sankt Tolbert in Vaals zijn brieven van Hein Senster d.d. 20 mei en 30 juli (1944?!) aanwezig, met zijn gevangenummer 6719 en de bloknummers 5 en 25. Hij heeft dus in verschillende blokken van Neuengamme verbleven.

Hein Senster is met een aantal anderen vermeld op een Verzetsmonument in Limburg, dat te vinden is in een parkaanleg op de Eyslerinde, een heuvel aan de linkerkant van de Wittemerweg tussen Wittem en Eys in Limburg.

Het monument uit 1951, ontworpen door pater G.L. Mathon C.Ss.r. en ir. A.H.J. Swinkels, is gewijd aan de christelijke offergedachte: de 'Gevallene' en de 'Geofferde' worden gedragen in de handen van de nabestaanden.

Op de zijkant links staat vermeld: 'Vaals: Hein Senster in Duits c.k.' (gevallen in het verzet der jaren 44-45).⁷

Ook komt zijn naam voor op de Erelijst van Gevallen 1940-1945. Deze lijst bevat ongeveer 18.000 namen en is te vinden in de hal van de ingang Binnenhof van de Tweede Kamer te 's-Gravenhage, bij het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie te Amsterdam of via internet.

Nawoord

Naar aanleiding van de getoonde brieven, verzonden uit het concentratiekamp Neuengamme tijdens de Tweede Wereldoorlog, is het mogelijk gebleken door nader onderzoek gegevens over de afzender en geadresseerden terug te vinden. Tevens moet geconstateerd worden, dat bijna zeventig jaar na de oorlog de informatie over het overlijden van Hein Senster niet eenduidig is.

Bronnen

Aernsbergen, A. van: *ONZE GEVALLENEN*, 1964

Cammaert, A.P.M.: *Het verborgen front*, deel II, 1994.

Nederlanders in Neuengamme onder redactie van Dr. Judith Schuyf, Aprilis, Zaltbommel, 2005.

Filatelie, uitgegeven door de Stichting Nederlandsch Maandblad voor Filatelie, jaargang 91, mei 2014, nr. 1036, pagina's 334 en 335.

Internetside Neuengamme –Wikipedia.

Website Erelijst van Gevallen 1940-1945.

Website OGS slachtofferregister.

Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie in Amsterdam.

Afdeling Oorlogsnazorg van het Nederlandse Rode Kruis in Den Haag (R. Schütz).

Informatie en/of afbeeldingen van S.P. Geertsema, W. Nolten, Secretariaat van Heemkundekring Sankt Tolbert Vaals (H. Kuijpers).

Afbeeldingen uit collectie R.E. Taselaar.

© R.E. Taselaar. Vaassen, 2014.

⁷ c.k. betekent concentratiekamp

KARS BOER, OORLOGSLACHTOFFER *24-09-1902 † 22-01-1945

Door Greetje Boer

Kars Boer

Het heeft even geduurd voordat ik het verhaal van Kars Boer aan het papier heb willen toevertrouwen. Kars Boer is de vader van mijn echtgenoot Jan Jacob Boer en "opa" van onze zonen Arjen-Kars en Niels-Ingvar.

Een lange zoektocht naar gegevens over Kars Boer is daar aan vooraf gegaan.

Halverwege de jaren 90 zijn we daar intensief mee begonnen. Er ontstaat dan bij ons een grote behoefte om alles aan de weet te komen over Kars Boer. Alle denkbare instanties schrijven we aan om zoveel mogelijk informatie te verzamelen, waaronder Het Nederlandse Rode Kruis, het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie, Stichting Nationaal Monument Kamp Amersfoort, De Oorlogsgravenstichting, het ITS (International Tracing Service) in Bad Arolsen. De ene tip leidt weer naar een volgende. En alles wordt door ons uitgezocht.

Op 20-01-2001 staat in Het "Nieuwsblad van het Noorden" een artikel: "Neuengamme mogen we niet vergeten" van Olchert Hartholt, die op dat moment secretaris is van de Stichting Vriendenkring Neuengamme. Ik neem contact met hem op in een poging meer informatie te krijgen over Kars Boer. Dit is de aanleiding geweest om ons bij de Vriendenkring Neuengamme aan te melden als donateur. Met behulp van alle verkregen informatie van de boven- genoemde instanties heb ik het volgende ingekorte verhaal kunnen schrijven.

HET GEZIN BOER

Kars Boer wordt op 24-09-1902 geboren als oudste zoon van veeboer en landbouwer Jan Boer en Grietje Hoenderken. Er worden nog twee zoons, en een dochter geboren.

De jonge Kars brengt de eerste jaren van zijn jeugd door in Peize en al vrij snel verhuist de familie naar Lieveren in Drenthe. In het gezin wordt het als vanzelfsprekend ervaren dat de oudste zoon het boerenbedrijf zal overnemen.

Kars heeft gevoel voor techniek en is erg handig. Zo maakt hij van een oude naaimachine een decoupeerzaag en bouwt zelf een graanmalerij. Eigenlijk zou Kars veel liever timmerman zijn geworden. Zijn zus vertelt: "Wat zijn ogen zagen konden zijn handen maken".

Jan en Grietje Boer-Hoenderkerke, ouders van Kars.

Kars vertrekt in mei 1939 naar Denemarken om de modernste boerentechnieken te bestuderen. Hij krijgt een betrekking bij de familie Larsen uit Toastrup. Hij schrijft in zijn dagboek, dat hij hier veel leert en ervaart dat de Deense bedrijfsvoering in veel opzichten anders is, dan die in Nederland. Door oorlogsdreiging moet Kars in augustus 1939 terugkeren naar Nederland.

Hij heeft verschillende banen op landbouwbedrijven, in Laag Soeren en op de boerderij van familie van zijn moeder, de familie Hoenderken in Noordlaren. In mei 1942 vertrekt Kars naar Groningen, waar hij op een boerderij in Noorddijk werkt.

In januari 1941 ontmoet hij op 38 jarige leeftijd Anje Siegers die dan 23 lentes telt.

Ze zijn ontzettend verliefd. Ondanks een onzekere toe-komst besluiten ze op 03-12-1942 te trouwen. Hij, 40 jaar oud, trouwt met de 25 jarige Anje Siegers. Het paar gaat wonen in Oosterhogebrug, om in augustus 1943 te verhuizen naar

Elderwolde, toen gemeente Haren.

Hun liefde wordt daar bekroond met de geboorte van hun zoon Jan Jacob op 24-12-1943. De toekomst lacht hen tegemoet. Het geluk is echter van korte duur.

ARRESTATIE

Kars Boer, wordt op 20-07-1944 van huis opgehaald en gearresteerd. De reden is nog altijd onduidelijk. Deze arrestatie wordt volgens zijn echtgenote Annie door agent Olijve uit Haren verricht. Kars wordt overgebracht naar het Scholtenshuis aan de Grote Markt.

Hun zoon Jan Jacob is dan bijna 7 maanden. Nadere bijzonderheden, zoals de reden van zijn arrestatie staan nergens vermeld. Hier eindigt hun gezamenlijk geluk en begint een periode van grote onzekerheid.

De zus van Kars Boer heeft ons verteld, dat Kars zou zijn opgepakt, omdat hij bij een Joodse boer in Oosterhoogebrug heeft gewerkt en naar haar zeggen, verzetswerk deed.

De heer Oomkes die destijds een groenteloop had in Eelderwolde, heeft verteld dat Kars Boer, die samen met een buurvrouw is opgepakt, aan Joden onderdak zou hebben verleend. We hebben dit nooit bevestigd gekregen. Als de persoon in kwestie niet bij een verzetsorganisatie was aangesloten is het heel lastig om informatie te krijgen.

De volgende dag wordt Kars ingesloten in het Huis van Bewaring te Assen in cel 33 op 21-07-1944. De reden van zijn insluiting staat wederom niet vermeld.

Kars heeft vanaf het begin van zijn arrestatie al een vermoeden wat hem te wachten staat, getuige één van zijn brieven die hij al in hun verkeringstijd aan "zijn lief Annie" heeft geschreven:

"Zeg Annie, wij moeten er voor zorgen dat we niet in Duitsland terecht komen. Zorg goed voor je kleren Annie, in die dagen als je er niet bent, er is geen mens te vertrouwen".

Na zijn gevangenneming houdt Kars er terdege rekening mee, dat hij op korte termijn niet zal terugkeren. Vanuit de gevangenis in Assen schrijft hij Annie brieven.

De eerste twee brieven en misschien wel de enige twee, zijn bewaard gebleven. In deze brieven geeft hij haar zoveel mogelijk adviezen over het werken in de moestuin, opdat ze daar haar voordeel mee kan doen nu hij er zelf niet is om voor hen te zorgen. Voor hem is het belangrijk dat zijn geliefde en zijn zoon deze oorlog zullen overleven. Ook schrijft hij dat Annie zich niet ongerust moet maken en niets aan de grote klok moet hangen. "Maak geen onrust of verdriet, ook niet tegen de familie".

In Assen worden de verhoren afgenomen door Nederlandse en Duitse SD'ers. De dagelijkse leiding is in handen van de Kriminalsekretäre Mählop en Ohlhoff.

Uit verklaringen die na de oorlog zijn afgelegd door medegevangenen wordt duidelijk dat in het Huis van Bewaring in Assen zware lichamelijke en psychische martelingen meer regel dan uitzondering zijn. Onzekerheid over zijn toekomst en zijn bezorgdheid over zijn gezin zullen een zware beproeving voor Kars zijn geweest.

POLIZEILICHES DURCHGANGSLAGER AMERSFOORT

Op 01-08-1944 wordt hij op last van "Posten Assen" (afd. Assen van de Sicherheitsdienst) ingesloten in het Polizeiliches Durchgangslager Amersfoort. Zijn gevangennummer is 4087.

In dit kamp heerst een gruwelijk en wreed regime. Als reden van insluiting staat vermeld: Generalstaatsanwalt (is de Duitse officier van Justitie) Als woonadres staat vermeld: Eelderwolde 1c, beroep: Landbauer.

KONZENTRATIONSLAGER NEUENGAMME

Op 11-10-1944, tien weken later, wordt Kars Boer vanuit P.D. Amersfoort op transport gesteld naar Konzentrationslager Neuengamme en aldaar ingesloten onder gevangennummer: 56127. Hij maakt deel uit van hetzelfde transport, dat ook de 602 mannen die opgepakt zijn bij de razzia van Putten naar Duitsland voert.

De trein rijdt van Amersfoort via Apeldoorn, Almelo, Hengelo en Bremen naar Neuengamme, nabij Hamburg. Men komt op zaterdag 14-10-1944 in het kamp Neuengamme aan. Het kamp is overbevolkt en de leefomstandigheden zijn erbarmelijk.

De barakken zijn voorzien van stapelbedden, drie hoog. Op elke smalle brits moeten 3 gevangenen slapen: twee met het hoofd aan een kant, de derde

met het hoofd aan de andere kant, tussen de voeten van de anderen. Het eten is weinig en erg slecht. 's Morgens surrogaatkoffie of thee, in hun soort nog van slechte kwaliteit ook. Tussen de middag stinkende waterige soep, met soms wat bietensnippers, koolraap, meel of rijst. In de laatste maanden van de oorlog moet men 5 plakjes brood delen met twee of drie personen. De sanitaire voorzieningen zijn niet op zo veel mensen berekend en onvoorstelbaar smerig. Het drinkwater is onbetrouwbaar, zeep is er niet. Velen lijden aan dysenterie.

Het bewakingsregime is streng, hard en dikwijls sadistisch. Sommige SS'ers staan bekend om hun wreedheden en het genoeg dat zij beleven aan martelen, moorden en vernederen.

BUITENKAMP MEPPEN VERSEN

Op een niet bekend tijdstip is Kars vanuit Neuengamme overgebracht naar het buitencommando "Meppen Versen", dat niet ver van de Nederlandse grens ligt, vlakbij Meppen. In dit kamp, (voor de oorlog gebouwd als strafkamp, daarna gebruikt als krijgsgevangenenkamp), worden vanaf november 1944, 3000 gevangenen uit Neuengamme ondergebracht.

Sommige buitenkampen blijken nog erger te zijn dan de hoofdkampen.

In dit buitencommando werken de gevangenen aan de Friesenwall: een verdedigingswal, opgeworpen tegen de geallieerden. Dat betekend tankvallen en loopgraven graven, waarbij de mannen regelmatig tot hun middel in het ijskoude water moeten staan, zodat men op den duur dag en nacht in natte lompen loopt. De hygiënische toestand in het kamp is erbarmelijk. Het graven van tankgrachten is een moordend werk.

Het slechte voedsel, weinig slaap, de natte lompen en de zware arbeid zorgt voor veel ziektes. De gevangenen worden zowel door hun bewakers als door hun honden bijna voortdurend geterroriseerd. Veel gevangenen bezwijken tijdens het werk.

Bij de ontruiming in maart 1945 is het kamp geheel verluisd.

Op 22-01-1945 om 2.30 uur is Kars overleden in dit buitencommando Meppen-Versen van het Konzentrationslager Neuengamme.

Als doodsoorzaak staat vermeld: longontsteking. Natuurlijk tengevolge van uitputting, kou en mishandeling. Vernichtung durch Arbeit!!!

NAVORSINGEN

Echtgenote Annie leeft maanden in onzekerheid over de verblijfplaats van Kars. Ze laat een oproep doen bij Radio Omroep "Herrijzend Nederland" om zo zekerheid en inlichtingen over haar man te krijgen.

Op 04-09-1945 krijgt ze officieel bericht van "Het Nederlandse Rode Kruis", dat haar man is overleden te Neuengamme. Hoewel hij niet daar is overleden, maar in Meppen-Versen, wordt op 11-09-1945 bevestigd dat Kars Boer is overleden. Dit meldt het Afwikkelingsbureau Concentratiekampen.

Pas in 1946 ontvangt Annie tegen betaling van 1 gulden de overlijdensakte van haar man door bemiddeling van "Het Nederlandse Rode Kruis"

In 1948 weet Annie nog steeds niet of haar man is begraven en wáár hij is begraven.

De Centrale Vermogensopsporingsdienst van het Ministerie van Financiën meldt op 04-08-1948 dat ze haar verzoek om informatie over Kars zijn gouden horloge, in handen hebben gegeven van het Nederlandse Beheersinstituut te Amsterdam.

Op 09-08-1950 ontvangt Annie een schrijven van het Ministerie van Sociale Zaken. Ze ontvangt hierbij een enveloppe met alleen de vulpen van Kars.

Kars Boer heeft eerst begraven gelegen in Meppen-Versen. Door toedoen van de Oorlogsgravenstichting is zijn stoffelijk overschot in 1954 overgebracht naar het Nederlands Ereveld op het Hegerfriedhof in Osnabrück.

Om in het levensonderhoud van zichzelf en haar zoon te voorzien, moet moeder Annie gaan werken. Het lukt haar niet een oorlogsweduwenpensioen te krijgen.

Zoon Jan Jacob herinnert zich de armoede uit zijn jeugd: "de klompen waarop ik zo veel mogelijk door de grasberm moest lopen, i.p.v. over de stoep, zodat de klompen minder hard zouden slijten. Ook herinnert hij zich de bezoeken aan zijn grootouders in Lieveren, vooral bedoeld om levensmiddelen te krijgen en dan was er vooral grote teleurstelling als er onderweg een ei kapot was gegaan.

Maar ook de vernederende gang naar het gemeentehuis in Haren, waar de maatschappelijk werkster hem voorzag van "nieuwe" kleren.

Zijn moeder is altijd aan het werk, zodat hij zich op straat moet vermaken tot ze thuis komt.
In 1953 hertrouwt ze. Een huwelijk om aan de armoede te ontsnappen.

HOE NU VERDER

Wij zijn de verhalendragers van de toekomst. Zeker als straks de directe ooggetuigen van de afschuwelijke oorlog er niet meer zijn om verhaal te doen.

“Wij zijn de oren van de vorige generatie en de stem voor de volgende.

Wij moeten de fakkel doorgeven”.

Mocht iemand Kars Boer gekend hebben of aanvullende informatie over hem weten, dan houden we ons van harte aanbevolen. Alle verhalen zijn welkom.

*Greetje en Jan Jacob Boer
Kluivingskampenweg 10
9761 BP Eelde
tel. 050-3093225*

EEN NAAM NAAST DE RAILS

Ik kom terug
drie woorden op een stukje papier
uit de trein naar de dood.

De trein die schreeuwend
door de vlakke reed
naar het land van gestreepte mensen.

Het toeval en de naam van het dorp
brachten even hoop
in de kille maand van verraad.

Toen de oorlog voorbij was
bleef voor de treurende
alleen een lege verte.

Uit: Neuengamme *“Ik kwam terug”*
van Ina Stabergh

HET VERDRIET VAN WELTEN

door Wiel Beijer

Leo Vinken en Jozef Luja. Twee jonge mannen uit Welten die een maand vóór de bevrijding in 1944 naar een Duits strafkamp worden gebracht en nooit meer naar huis terugkeren. Hun verhaal wordt nu voor het eerst verteld.

Verkenners Welten in 1938 met rechts zittend Leo Vinken.

Leo Vinken en Jozef Luja. Twee jonge mannen uit Welten die een maand vóór de bevrijding in 1944 naar een Duits strafkamp worden gebracht en nooit meer naar huis terugkeren. Hun verhaal wordt nu voor het eerst verteld.

Twintigers zijn Leo Vinken en Jozef Luja als zij in augustus 1944 worden opgepakt. Twee jongens in de bloei van hun leven en vol idealen. Zij sterven in gevangenschap.

Deze twee jonge mannen uit de Weltertuintstraat in het Heerlense dorp vervullen geen topfuncties in het verzet tegen de Duitse bezetter. Beiden staan niet eens bekend als verzetsmensen. Toch zijn ze verraden, worden ze gearresteerd en afgevoerd. Beiden komen nooit meer thuis.

Veel Weltenaren kennen het verhaal van verzetsheld dr. Karel van de Berckel (zie kader). Weinigen kennen het verdriet van de families van de twee mannen uit Welten die ongeveer gelijktijdig in Duitse gevangenschap sterven.

Marcel Krutzen, Gilbert Peeters en Ria Blank-Bosch van de Heemkundevereniging Welten-Benzenrade hebben getracht zo veel mogelijk aan de weet te komen over Leo Vinken en Jozef Luja. „Er werd in het dorp vaak over hen gesproken, maar niemand kent het echte verhaal. Ook wij niet.

Maar we werden wel nieuwsgierig. Dus zijn we gaan zoeken. „Die jongens mogen niet vergeten worden”, vertelt Marcel Krutzen.

Eerder maakte de heemkundevereniging een boekje over jongens uit Welten die gesneuveld zijn tijdens de politionele acties in Indonesië.

Het lag voor de hand ook te publiceren over de twee jongens die niet terugkeerden uit het Duits concentratiekamp Neuengamme, bij Hamburg.

Ook na hun zoektocht weten de plaatselijke historici eigenlijk nog vrij weinig over de twee plaatsgenoten. Leo bezoekt jongensschool Sint Martinus en is lid van de Weltense verkennerij. Later wordt hij kantoorbediende. De ouders van Jozef Luja hebben een bakkerswinkel aan de Weltertuintstraat waar Jozef bakkersknecht wordt.

Rechts Jozef Luja

Beiden staan dus niet bekend als verzetsmensen. „Pietje Driessen, de kapper die naast de familie Vinken zijn zaak had, vertelde ons dat het twee boefjes waren. Ze hadden soms een grote mond en waren ook niet altijd om 22.00 uur binnen, zoals verplicht was”, vertelt Gilbert Peeters. Mogelijk onttrekken de twee zich aan verplichte tewerkstelling in Duitsland.

Rechts Jozef Luja

Ze worden opgepakt door wachtmeester Ludzert Hoks van de *Arbeitskontrolldienst*. Hoks is een geboren Fries, die in 1940 als oorlogsvrijwilliger naar Duitsland gaat en daarna SS-bewaker wordt in verschillende Nederlandse kampen. Hij staat bekend als ‘bloedhond der Duitsers’. In de oude Mijnstreek speurt hij als wachtmeester zo’n 200 onderduikers op die hij aan de Duitsers uitlevert.

Door hem verliezen 22 mensen uit Heerlen en omgeving het leven.

Ook is hij een kopjager die tegen betaling op Joden jaagt. Leo Vinken en Jozef Luja zijn vermoedelijk door NSB'ers uit de Weltertuinstraat verraden als zij op 20 augustus 1944 door Hoks worden opgepakt. Het tweetal wordt verhoord en ingesloten op het politiebureau aan de Akerstraat in Heerlen.

Mogelijk is de jongeman op de voorgrond Leo Vinken, achter Leo is Jozef Luja

Op 21 augustus worden zij samen met anderen en onder toezicht van Hoks naar kamp Amersfoort getransporteerd. Vandaar verhuist in ieder geval Leo Vinken op 9 september naar concentratiekamp Neuengamme om als dwangarbeider te werken.

Op 30 december sterft hij in de ziekenbarak van het kamp. Volgens de officiële lezing overlijdt hij aan 'algemene hartzwakte'.

Ook Jozef Luja wordt naar Neuengamme getransporteerd. Hij zit ook elders gevangen. Volgens een schrijven van het Nederlandse Rode Kruis heeft een zekere J. Leunissen uit Heerlerheide in 1949 verklaard dat Jozef Luja bij een transport zat dat op 24 maart 1945 te voet van kamp Dalum naar Neuengamme moet. Een tocht van zeven dagen.

Hij is er slecht aan toe en kan bijna niet lopen. Onderweg is hij overleden en volgens Leunissen vermoedelijk begraven in een massagraf.

Officieel is hij echter gestorven op 1 april 1945 bij de ontruiming van het kamp.

Met toestemming overgenomen uit Dagblad De Limburger / Limburgs Dagblad van woensdag 13 augustus 2014

OPROEPEN

Informatie gevraagd over:

De laatste weken van Klaas Haasjes die met zijn oudere broer Jan van september 1944 tot medio april 1945 in Neuengamme geïnterneerd was.

Beiden waren broers van mijn moeder Co Haasjes.

Na een oproep voor de Arbeitseinsatz in 1943

besloten Jan en Klaas onder te duiken in Bruchterveld (Ov.) bij een familielid. Beide broers zijn verraden medio december '43 en na arrestatie op 18.12.'43 via kamp Erica bij Ommen op 21.12.'43 naar kamp Amersfoort gebracht.

Op 8 september 1944 zijn ze naar Neuengamme getransporteerd. Beiden zijn in de Aussenlager: Husum, Spaldingstrasse en Bullenhüserdamm werkzaam geweest. Medio december '44 werd Klaas in Husum in quarantaine geplaatst.

In februari '45 namen Klaas die toen al ernstig ziek was en Jan afscheid van elkaar, waarschijnlijk in Bullenhüserdamm, mogelijk in de Spaldingstrasse. Medegevangenen rapporteerden later dat Klaas op die laatste locatie zou zijn overleden tussen 15 maart en 21 april 1945. Onduidelijk is wat er met de stoffelijke resten is gebeurd.

Tegen het eind van de oorlog in Duitsland waren de omstandigheden chaotisch en de kampadministratie van het Stammlager werd vernietigd. Lichamen werden soms weer naar Neuengamme teruggebracht dan wel op het Ohlsdorfer Friedhof begraven.

De ooit gerezen gedachte dat Klaas wellicht tegen mei '45 op de Cap Arcona zou kunnen zijn beland is gezien zijn gezondheidstoestand van dat moment hoogst onwaarschijnlijk.

Jan is op transport gezet naar Bergen-Belsen dat hij gelukkig nooit heeft bereikt. Omdat hij op weg naar dat kamp in het verlaten kamp Sandbostel op 27 april 1945 werd bevrijd door de Engelsen.

Hij heeft in die periode een black-out gehad, maar kon zich later in Nederland begin juni 1945 weer met de familie in Hasselt herenigen. Onze familie heeft na de oorlog, voor zover ik weet, niet of nauwelijks contact gehad met andere Nederlanders

die in dezelfde tijd in het kamp zaten.

Het kampnummer van Klaas was 49524 zo viel te achterhalen in het archief van het Rode Kruis.

Hoewel de kans op nadere informatie over de laatste dagen van Klaas en de plek waar hij begraven ligt na 70 jaar uiterst gering is wil ik langs deze weg een uiterste poging doen om via de Vriendenkring Neuengamme wellicht nog iets te weten te komen.

Bij ITS Bad Arolsen is eveneens een verzoek om informatie in behandeling genomen.

Het na de oorlog geconstrueerde archief in Neuengamme geeft slechts de volgende informatie, de sterfdatum is een aanname:

Klaas Haasjes

Vorname: Klaas

Nachname: Haasjes

Geburtsdatum: 28.12.1923

Geburtsort: Hasselt

Geburtsland: Nederlande

Todesdatum: 21.04.1945

Todesort: Außenlager in Hamburg

Informatie kunt u sturen naar:

T.A. Corporaal

Katwijkstraat 71

2586 VL Den Haag

✉ timo.corporaal@planet.nl

Informatie gevraagd over:

Mijn vader W.M. Flim, huisarts in Leiden. Hij is in 1944 opgepakt en via Scheveningen en Vught terecht gekomen in Neuengamme. Hij is ook opgenomen in de namenlijst in het boek hierover. Vanuit Neuengamme is hij overgebracht naar de Cap d'Arcona. De afloop is bekend. Hij is bij het bombardement omgekomen. Ik zou heel graag weten of er nog mensen zijn die zich hem herinneren.

Informatie kunt u sturen naar:

✉ p.h.deblocq@hetnet.nl

Marianne Flim

Informatie gevraagd over:

Mijn oudoom Hannibal (Han) Dek. Hij verbleef tot aan de bevrijding in Neuengamme. Hij werkte voor de gemeente Den Haag en vervalste paspoorten. Hiervoor is hij gearresteerd en heeft hij in Scheveningen gevangen gezeten.

Voor zover ik weet is hij via Kamp Vught naar Neuengamme gestuurd.

Oom Han (zoals mijn broer en ik hem altijd noemden), heb ik heel goed gekend. Het was een bijzonder lieve oud oom die wij veel zagen. We wisten van zijn verleden, maar hij heeft er nooit een woord over kunnen praten. Hij had enorme slaapproblemen tot op de dag dat hij overleed. Hij zei altijd dat hij in het kamp nog beter sliep dan erna, door alle uitputting en honger. Veel meer hebben wij er als familie nooit over gehoord.

Nu ben ik op zoek naar (een deel van) zijn verhaal. Misschien zijn er mensen die Han nog kennen vanuit Neuengamme? Misschien had hij er vrienden? Misschien staat zijn naam ergens genoteerd. Het kleinste beetje informatie is al zeer welkom. Oom Han is inmiddels overleden maar zijn verhaal nog niet.

Informatie kunt u sturen naar:

Daphne Dek.

✉ dmdek20@hotmail.com

Informatie gevraagd over:

Mijn voorvader Cornelis of Cornelis Jacobs. Hij was lid van het verzet, opgepakt en naar Amersfoort gebracht waarna hij naar Neuengamme gebracht. Hij overleed in 1944 in Husum Schwesing, twee weken na zijn aankomst in Neuengamme. Zijn gedenksteen ligt op het ereveld in Loenen. Wie heeft hem gekend, of weet waar ik meer informatie over hem kan vinden over zijn rol in het verzet.

De gegevens die mij bekend zijn:

Cornelis Jacobs (Schlosser)

Geb. 13-01-1922

Overleden op 25-10-1944 in Husum-Schwesing

Gevangenennummer: 48837

Reacties graag aan de redactie:

✉ bulletin@vriendenkringneuengamme.nl

Karin Ramaker

Informatie gevraagd over Wouter van Dam:

Mijn naam is Maatje M.A.L. van Dam, dochter van Wouter van Dam, geboren te Ooltgensplaat op 25 januari 1904, destijds woonachtig te Rotterdam en gevangen genomen, 7 maart 1945 op transport gesteld via Scheveningen naar Amersfoort en op 15 maart 1945 overgebracht naar Kl.Neuengamme en op 25 maart 1945 doorgezonden naar het buitencommando Mühlenberg/Hannover voor de HANOMAGWERKE.

Onze vader liet een vrouw en 8 kinderen achter, waarvan er nu nog maar 2 leven, mijn jongste broer Wouter en ondergetekende.

Van het NIOD/Rode Kruis heeft onze moeder destijds bericht gekregen dat bij de evacuatie van

het kamp onze vader op 6 april 1945, met nog 47 andere gevangenen neergeschoten zou zijn door S.S.bewakers. Oberscharführer Walter Quackernack, Lagerführer van AK. Mühlenberg heeft dit tijdens een verhoor voor het Militair gerechtshof te Celle bevestigd. "De reeds overleden gevangene H. de Klepper, eveneens wonende in Rotterdam, was getuige van deze moordpartij omdat hij zich had verstopt in een schoorsteen van één der kampen", aldus het NIOD/Het Nederlandsche Rode Kruis".

Wij hebben het NIOD gevraagd ons meer gegevens te verstrekken maar helaas, dit is alles. Ook hebben wij eerder een oproep geplaatst over een begraafplaats waarop als antwoord werd gegeven "de as van de gevangenen werd uitgestrooid in de moestuin van het kamp".

Gaarne komen wij in contact met slachtoffers die onze vader hebben gekend.

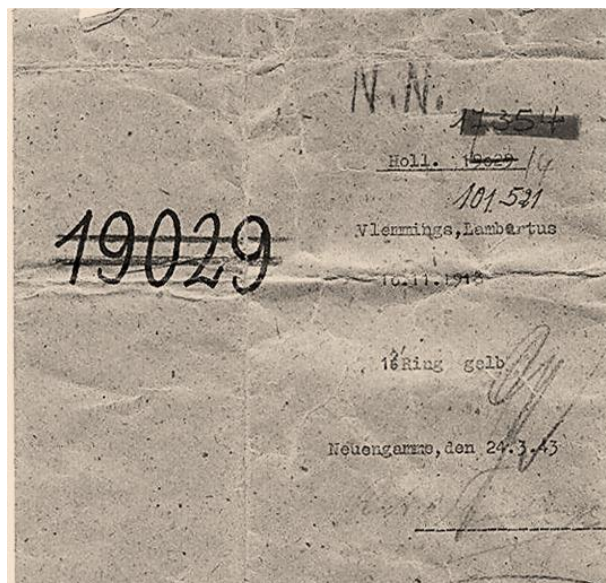
Informatie kunt u sturen naar:

Mevrouw M.M.A.L. van Dam

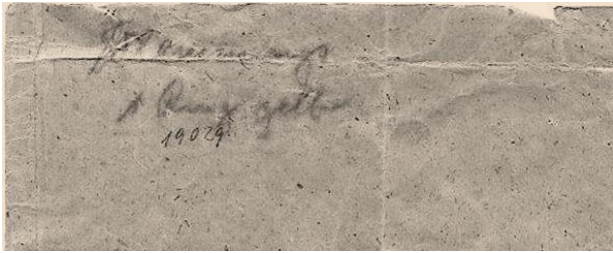
✉ M_vandam@ziggo.nl

Informatie gevraagd over

Mijn broer die in Neuengamme gevangen heeft gezeten. Het gaat om Lambertus Vlemmings geboren op 10 november 1918 te Breda en overleden in het concentratiekamp Dachau op 23 februari 1945. Hij is na zijn arrestatie op 2 februari 1942 te Heerlen via Maastricht, Amsterdam, Amersfoort en Vught op 18 maart in Neuengamme aangekomen. Hij was een zogenaamde NN (Nacht und Nebel) gevangene. Ik ben in het bezit van enige correspondentie van/over mijn broer uit Neuengamme maar kan die niet duiden.

Er zijn nummers op 'n envelop doorgestreept en gewijzigd die mogelijk zijn kampregistratie zijn.

Ook vind ik het bijzonder dat hij z'n verlovingring naar huis mocht sturen. Mijn vader heeft deze ring tot zijn dood gedragen.

dochters naar een concentratiekamp zijn overgebracht. De overige gezinsleden werden naar huis gezonden.

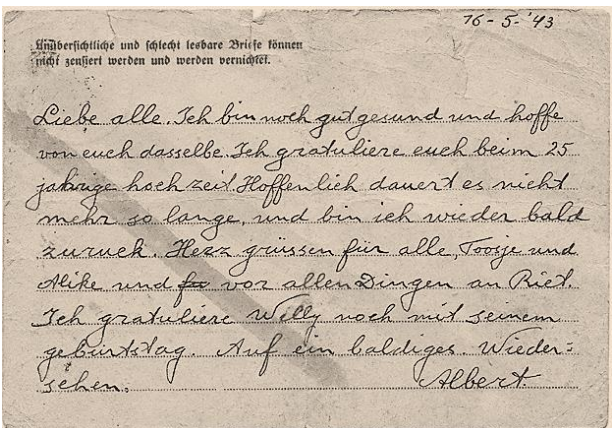
De drie genoemde personen worden genoemd in het boek "Nederlanders in Neuengamme". Van de beide dochters was niet meer bekend dan dat ze in Wernigerode hebben verbleven en daar op 19 april 1945 door de Amerikanen zijn bevrijd. Uit de zeer schaarse mededelingen van de beide vrouwen, die inmiddels allebei zijn overleden, lijkt het aannemelijk dat er van verkrachting en honger sprake is geweest.

Voor het overige hebben beiden geweigerd verder enige mededeling te doen over hun oorlogsverleden. Van de vader was slechts bekend dat hij in een kamp bij Hamburg had gezeten. Neuengamme lag dus al voor de hand. Dat de beide zusters echter ook in Neuengamme hebben verbleven is nieuw voor de familie.

Informatie kunt u sturen naar:

Egbert Scholtens

✉ e.scholtens@eppycon.nl

Vanuit Neuengamme is mijn broer naar Natzweiler getransporteerd en vandaar naar Dachau. Ik ben bezig met het vastleggen van de route die mijn broer heeft afgelegd na zijn arrestatie tot zijn dood en deze onder de familie te verspreiden zodat hij niet vergeten wordt.

Mevr. A.J. Vlemmings

✉ fransendje@gmail.com

Informatie gevraagd over Jenny (Jentina Rolina) Eikelboom

Op verzoek van een aangetrouwde nicht, woonachtig in Canada, probeer ik na te gaan wat haar moeder is overkomen in de periode 14 januari tot 19 april 1945. Betrokkene had destijds de naam Jenny (Jentina Rolina) Eikelboom, werd op 14 januari 1945 met haar zuster R.J. Eikelboom en haar vader R. Eikelboom in hun woonplaats Hoogeveen gearresteerd. Het gehele gezin werd naar de SD te Assen overgebracht vanwaar de vader en zijn twee

BOEKBESCHRIJVINGEN

DE LAATSTE DAGEN

Bevrijding van de IJsselstreek '44-'45

Auteur: Niek Megens, Harry Hekkert

Afwerking: Genaaid gebrocheerd en rijk Geïllustreerd.

Aantal pagina's: 128

Formaat: 280 x 221 mm

Gewicht: 629 gram

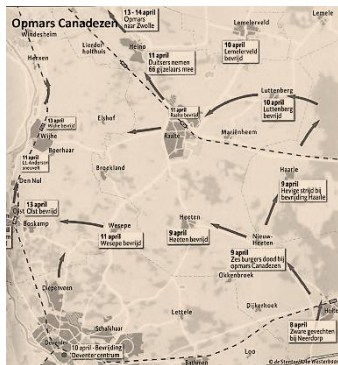
Uitgeverij: Walburg Pers te Zutphen in samenwerking

met dagblad de STENTOR. ISBN: 9789462490260

In de Boekhandel verkrijgbaar voor € 19,95.

Over het interessante boek 'DE LAATSTE DAGEN' van Niek Megens e.a. merkt de schrijver terecht op dat de regionale geschiedschrijving en – beoefening grotendeels in handen ligt van vrijwilligers. Hij noemt in zijn dankwoord o.a. de namen van mensen die o.a. van Zutphen en Warnsveld in oorlogstijd veel weten zoals: Jan Kreijenbroek en Henk Mulder.

Het boek is verder voorzien van veel unieke foto's.

Het mag door zijn grote variëteit van historische gegevens in de spannende laatste maanden van de bezettingstijd in geen enkele boekenkast, van mensen die zich voor Wereldoorlog II interesseren, ontbreken.

Wil van den Elzen

VERZETSVERHALEN

Afwerking: genaaid gebrocheerd en geïllustreerd.

Aantal pagina's: 496

Formaat: 150 x 230 mm

Gewicht: 786 gram geïllustreerd.

Uitgever: Walburg Pers Zutphen, onder redactie van het Verzetsmuseum Amsterdam.

ISBN: 9789057303548

In de Boekhandel verkrijgbaar voor € 29,95

De verhalen zijn opgetekend door: *Liesbeth van der Horst, Nadet Somers, Gerard Sonnemans. Marius de Smet en Marc Couwenberg onder redactie van Liesbeth van der Horst.*

Het boek bestaat uit vijf delen:

De verzetsverhalen van Henk van Moock, Bep Stenger, Fons Mertens, Siet Tammens en Jan van Borssum Buisman.

Verzetsverhalen wil een herinnering zijn aan al die dappere mannen en vrouwen die zich hebben verzet tegen die verschrikkelijke Wereldoorlog II.

Van Schoorl via Amersfoort naar Vught. Van Dachau, via Auschwitz naar Mauthausen. Vernedering, uitputting, honger, ijzige kou en doodsgevaar. De dood van lotgenoten, waar het oog reikt, vertelt **Henk van Moock**

Bep Stenger verhaalt over de bijdragen van gewone mensen aan het verzet in het voormalig Nederlands-Indië tegen de Japanse bezetter. Zij vertelt over haar jeugd in Indië, over de hulpacties voor bezet Nederland en over de Japanse inval in Indië.

In Sevenum raakt de Limburgse onderwijzer **Fons Mertens** betrokken bij de zorg voor de honderden onderduikers in het dorp. Hij ontkwam verschillende malen ternauwernood aan Duitse gevangenschap en moest uiteindelijk zelf ook onderduiken.

Als tijdens de Duitse bezetting de Jodenvervolgving begint, gaat **Siet Tammens** hulp bieden. Ze wordt, als een van de weinige vrouwen, een kopstuk in het georganiseerde Groningse verzet.

Jan van Borssum Buisman ontmoet in Zwitserland dominee Visser 't Hooft die, op last van de Nederlandse regering, in Londen een spionageroute opzet. Jan keert terug naar Nederland en smokkelt microfilms met geheime politieke en militaire informatie naar Genève.

VERZETSVERHALEN is werkelijk een fascinerend boek!

Zeer de moeite waard om het te lezen!

Wil van den Elzen

ZATERDAG 31-10-2015 CONTACTDAG

PROGRAMMA ONDER VOORBEHOUD:

- 09.30 uur Inloop met koffie met iets lekkers
10.00 uur Opening van het dagprogramma door Martine Letterie
10.30 uur Oud-gevangene de heer Bos vertelt over zijn ervaringen in Neuengamme
11.30 uur De heer Flieringa, directeur OGS (oorlogsgravenstichting) vertelt over de samenwerking tussen de SVN en de OGS, m.b.t ons digitaal monument.
12.30 uur Lunch
14.00 uur Muziek Margriet Eshuijs en Maarten Peters met de muziekvoorstelling: "Bevroren tranen"
14.30 uur Natascha Assies vertelt haar verslag van de Neuengammereis 2015
15.00 uur Theepauze
15.15 uur Journaliste Ellen de Visser vertelt over haar zoektocht naar de geschiedenis van haar grootvader.
16.00 uur Gezellig napraten.

Wij verzoeken u zo mogelijk met gepast geld te betalen. **Er is geen gelegenheid om te pinnen.**

U kunt zich opgeven per e-mail:

secretariaat@vriendenkringneuengamme.nl.

drukkerij
Verloop

Het Neuengamme Bulletin verschijnt twee maal per jaar, eind maart en eind september. Het richt zich tot iedereen die zich bij de gebeurtenissen in het concentratiekamp Neuengamme of de nasleep ervan betrokken voelt.

Het Bulletin bevat op de eerste plaats informatie door het bestuur van de Stichting Vriendenkring Neuengamme. Daarnaast staat het iedereen vrij om een bijdrage te leveren aan het bulletin.

Artikelen kunnen informerend en/of opinie vormend zijn of kunnen persoonlijke ervaringen bevatten. Ook oproepen voor informatie kunnen worden geplaatst. Overleg met de redactie hierover is natuurlijk altijd mogelijk. De redactie behoudt zich het recht voor om kleine wijzigingen in de tekst van de ingezonden artikelen aan te brengen. Wijzigingen van enige omvang of inhoud zullen, indien deze naar het oordeel van de redactie noodzakelijk zijn, altijd in overleg met de auteur worden aangebracht.

Overname van artikelen of delen daarvan is toegestaan, mits voorzien van bronvermelding. Het Neuengamme Bulletin wordt uitgegeven onder verantwoordelijkheid van de Stichting Vriendenkring Neuengamme. Voor gesigioneerde bijdragen zijn de desbetreffende auteurs verantwoordelijk.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van foto's te achterhalen. Als u meent rechten te ontlenuen aan het gebruikte materiaal voor dit bulletin zonder dat daarvoor autorisatie is verleend, of u heeft opmerkingen over, of bezwaren tegen het gebruik van bepaalde teksten, namen, foto's, tekeningen of beeldmerken, wilt u dan contact opnemen met de redactie.

Artikelen dienen per brief of per e-mail naar de redactie gezonden te worden.

Tenzij anders vermeld berusten de rechten van het fotowerk bij de maker.

Sluitingsdatum kopij:

1 maand voor de verschijningsdatum.

Verschijningsdatum volgende nummer:

Eind maart 2016.

